

Procedurální a procesní normy v zemědělskodružstevním právu

VALĚR FÁBRY

I.

Úvodem k této studii bych chtěl uvést, že zemědělskodružstevní právo obsahuje nejen hmotněprávní ustanovení o vzájemných vztazích zemědělských družstevních organizací a jejich členů, nýbrž upravuje svými normami i způsob jednání a postup kolektivních družstevních orgánů při vydávání zemědělskodružstevně právních aktů, totiž při vytváření a projevu jejich právně relevantní vůle a tím i vůle družstevní organizace.

Pro označení normy zemědělskodružstevního práva upravující postup kolektivních orgánů družstva při vydávání zemědělskodružstevně právních aktů (způsob svolávání schůze orgánu, jeho jednání, prezence a kvorum pro usnášení apod.) považuji za nejvhodnější výraz „procedurální norma“. Tento termín totiž umožňuje zdůraznit, že se jedná o určitý postup (proceduru), ale zároveň odlišit tento specifický postup od jiných, ne dosti diferencovaných „postupů“ v právní literatuře často používaných. Zároveň však odlišuje tyto normy od „procesních norem“¹⁾ které jsou v zemědělskodružstevním právu takové, jež poskytují členům, popř. i pracovníkům družstva určité procesní práva při obhajování a prosazování jejich individuálních práv a právem chráněných zájmů, když o nich a o jejich povinnostech rozhodují družstevní orgány, a též při vyvolávání změny nebo zrušení takového rozhodnutí družstva především v rámci vlastního družstevního mechanismu. K procesním normám zemědělskodružstevního práva počítáme i ty, které umožňují přezkoumání takového rozhodnutí soudem, popř. jeho systaci správním orgánem.

V tomto smyslu mluvím v této studii o procedurálních a procesních normách v zemědělskodružstevním právu, přičemž je jasné, že mezi nimi nejsou nepřekročitelné hranice. Poruší-li např. představenstvo procedurální normu při ukládání kárného opatření, pak má dotčený člen procesní právo to vytknout ve svých námitkách, o nichž pak rozhoduje členská schůze. Přesto jsou však určité zásadní rozdíly mezi nimi (kromě toho, co již bylo uvedeno): procedurální normy upravují postup jen kolektivních orgánů (popř. komisí) družstva, kdežto procesní normy dávají členům právo dosáhnout změny nebo zrušení i rozhodnutí předsedy, popř. jiného vedoucího funkcionáře; procedurální normy upravují postup kolektivních družstevních orgánů ve všech případech jejich rozhodování, kdežto procesní

normy upravují postavení člena, popř. pracovníka družstva při rozhodování družstevních orgánů v záležitostech, které se týkají jejich individuálních práv, povinností a právem chráněných zájmů.

Konečně bych chtěl ještě úvodem poznamenat, že tato studie je zaměřena na problematiku jednotných zemědělských družstev a nezabývám se procedurálními i procesními normami, které se týkají ostatních zemědělských družstevních organizací, ačkoli bezpochyby tvoří i zde, *mutatis mutandis*, důležitou stránku socialistické zákonnosti.

II.

Jedním z právně politických cílů nového zákona o zemědělském družstevnictví č. 122/1975 Sb. (dále zákon, pokud kvůli jasnosti nebude vhodné uvést název nebo aspoň číslo zákona) je upevnění a prohloubení socialistické zákonnosti. V § 7 zákona pojednávajícím o úkolech družstva čteme, že se při plnění svých úkolů „jednotné zemědělské družstvo řídí právním řádem a dbá důsledně o dodržování socialistické zákonnosti“. Problematiku upevňování socialistické zákonnosti však ani zdaleka nevyčerpává deklarace o povinnosti družstva a jiných socialistických zemědělských organizací dodržovat právní řád, nýbrž má mnoho dalších stránek a postulátů.

Především je žádoucí, aby podstatné a relevantní zemědělskodružstevní vztahy byly právními normami upraveny jasně a jednoznačně a způsobem odpovídajícím všem základním cílům zemědělské politiky komunistické strany a zásadám zemědělského družstevnictví. Jde o to, praví se v důvodové zprávě zákona, „aby se vskutku — na základě nové ucelené právní úpravy zemědělského družstevnictví — veškerá činnost družstva jako organizace, stejně jako veškerá jednání vedoucích funkcionářů (vedoucích odborných pracovníků) i ostatních členů řídila vždy právním řádem, nikoli jen zkušenostmi, zvyklostmi apod.“. O to usiluje celé rozsáhlé legislativní dílo — zákon o zemědělském družstevnictví a na něho navazující a z něho odvozená další soustava právních předpisů.

Upravování zemědělskodružstevních vztahů má však i jinou, pro zemědělskodružstevní právo charakteristickou a nesmírně důležitou stránku. Soustavu *právních norem* upravujících zemědělskodružstevní vztahy doplňuje totiž soustava vlastních normativních aktů jednotných zemědělských družstev, které, pokud jsou seřazeny v určité soustavy, získávají povahu *vnitrodružstevních předpisů*. V § 2 zák. se mluví výslovně o „vnitrodružstevních předpisech“, k nimž patří zejména *stanovy družstva* (§ 10 zák.), které „blíže upravují vnitřní vztahy družstva“, *pracovní řád, organizační a jednací řád* (§ 28 zák.), vlastní *pravidla odměňování* (§ 59 zák.).

Tyto vnitřní akty družstva jsou právně relevantní pro daný družstevní kolektiv, jsou právně závazné a mají právní důsledky. Pro kolektiv druž-

1) Tento výraz je u nás používán pro postup upravující rozhodnutí soudních a správních orgánů o individuálních právech a povinnostech občanů a organizací (srov. Československé správní právo I, 1970, str. 52–53).

stva mají obecnou povahu, a to nejen pro členy (popř. pracovníky), kteří jsou členy družstva v době vydání aktu, nýbrž i pro ty, kteří vstoupí do družstva později. Jejich obecnost je tedy omezena. Jako normy, totiž jako obecná pravidla chování, jsou rovněž aplikovatelné na konkrétní případy, jakmile nastanou právní skutečnosti, s kterými tyto normy počítají. Jelikož družstvo samo vydává své vnitrodružstevní předpisy, popř. i jiné své normativní akty, mluvíme také o vlastní normotvorbě družstva.

Přes veškeré tyto znaky, které vytvářejí určitou obdobu vnitrodružstevních norem s normami práva, mám zato, že tyto normativní akty *nejsou právními normami*.²⁾ Zákon o zemědělském družstevnictví výslovně odlišuje vnitrodružstevní předpisy od právních předpisů.³⁾ Zkoumáme-li tedy právní povahu těchto vnitrodružstevních předpisů, je jasné, že jsou *obecně* (totiž pro dané družstvo a pro jeho vnitřní poměry) *závazné* a jsou *právně relevantní*, že jsou *akty* v tom smyslu, že vyjadřují *jednostranně projevovou vůli* družstevního kolektivu, kteroužto vůli vytváří kolektiv sám a dobrovolně se jí podrobuje, a že slouží k *realizaci* zákona o zemědělském družstevnictví. Dospívám proto k závěru, že jsou právní skutečnosti (jednostranné úkony) normativního obsahu.

Vydávání vnitrodružstevních normativních aktů je nutné a žádoucí, jelikož konkrétní podmínky jednotlivých družstev jsou tak rozmanité, že se obecná úprava právní normou, která se vztahuje na všechna družstva, nemůže vztahovat na všechny zemědělskodružstevní vztahy každého družstva. Zákon proto přenechává družstvům možnost, jako výraz družstevní demokracie a specifické formy principu demokratického centralismu, aby upravovala různé stránky svého života svými vnitrodružstevními předpisy, zejména stanovami, pracovním řádem, organizačním řádem, jednacím řádem apod., popř. i jinými normativními akty. Vidím v tom zvláštní metodu státního vedení družstev vyjádřenou v § 2 odst. 2 zák. slovy, že „stát zajišťuje jednotnou úpravu základních otázek života družstev a ostatních organizací a dbá o to, aby vnitrodružstevní předpisy odpovídaly jak místním podmínkám, tak právnímu řádu“.

Problematika socialistické zákonnosti zahrnuje proto i vlastní normotvorbu družstva a zabezpečení nutného souladu normativních aktů družstva jak s právním řádem, tak s místními podmínkami družstva, aktů, které sice nemohou být *contra*, ale mohou být *praeter legem*.⁴⁾

²⁾ Podle K. Čapka (Právní vztahy uvnitř státních hospodářských organizací, Právník č. 8/1975, str. 682) pracovní řád státní socialistické organizace obsahuje právní normy. S tím nelze souhlasit, nechceme-li obcházet výkladem ústavu, která oprávnění vydávat obecně závazné právní předpisy neposkytlá ani státním hospodářským, ani družstevním organizacím.

³⁾ Podle § 27 zák. „členové družstva řídí a spravují záležitosti družstva prostřednictvím členské schůze a jí volených orgánů v souladu s *právními předpisy*, politicko-hospodářskými opatřeními, *stanovami* družstva a *jinými vnitrodružstevními předpisy*“.

⁴⁾ Tato problematika přesahuje záměr tohoto článku. V krátkosti je však třeba uvést, že potřebný soulad je zajišťován *vzorovými předpisy* vydávanými minister-

Klademe-li požadavek, aby podstatné a relevantní zemědělskodružstevní vztahy byly správně upraveny právními normami, popř. i vnitrodružstevními předpisy, pak se to týká jak *hmotněprávních*, tak *procedurálních* norem, které upravují *postup družstevních orgánů* při realizaci norem zemědělskodružstevního práva.

Normy zemědělskodružstevního práva se totiž realizují do značné míry prostřednictvím zemědělskodružstevně právních aktů orgánů družstva, a to nejen *normativních*, jak bylo výše uvedeno, nýbrž též *individuálních* (a hromadně individuálních) *aktů* a *aktů řízení*, které *jednostranně opravňují nebo zavazují družstvo, jeho orgány a funkcionáře i jeho členy*.⁵⁾

Ve svém článku ve Správním právu č. 4/1974 jsem se pokusil podat určité třídění zemědělskodružstevně právních aktů, které kvůli přehlednosti opakuji:

Základním kritériem třídění zemědělskodružstevně právních aktů je, zda jde o akty kolektivních orgánů družstva, kterými 1. vznikají, mění se nebo zanikají *vztahy mezi družstvem a členem*, nebo o akty, 2. které se týkají *družstva jako celku* (jeho existence, hospodaření apod.).

Do 1. skupiny patří akty *normativní* (zavazující a opravňující všechny družstevníky nebo jejich skupiny v jejich vztazích k družstvu ve všech identických případech pro futuro za existence určitých právních skutečností), akty *individuální* (kterými se právní norma nebo normativní akt družstva realizuje a aplikuje na konkrétní případ) a akty *hromadně individuální* (řeší určitou věc jednorázově pro všechny družstevníky nebo pro určité jejich skupiny určené podle obecných znaků).

Do 2. skupiny patří akty *řídící* (akty tvořící základ existence, organizace a hospodaření družstva, akty volební, akty plánovací a hospodářského řízení, akty kooperace a integrace a akty kontrolní).

Budiž však poznamenáno, že mezi nimi nejsou naprosto vyhraněné hranice. Např. volba funkcionáře je řídící akt, ale do určité míry je též aktem

stvem zemědělství a výživy, sloužícími za podklad pro vypracování vlastního normativního aktu družstva (z nichž však jen vzorové stanovy JZD mají povahu obecně závazného právního předpisu), dále právními normami zabezpečujícími *postup* při vypracovávání těchto aktů (např. vl. nař. č. 137/1975 Sb., pokud jde o zpracování stanov), dále potřebným *souhlasem* a součinností státního řídícího orgánu podmiňujícími právní účinnost aktu (např. u stanov souhlas okresního národního výboru po vyjádření okresní zemědělské správy), dále pak *následnou kontrolou* s možností *sistace* okresním národním výborem (podle § 108 zák.) nebo *protestu prokurátora* (podle zákona o prokuratuře), popř. i *rozhodnutím soudu* při projednávání nároku vzniklého z takového aktu.

⁵⁾ Aby nedocházelo k nedorozumění, kladl bych důraz na to, že zemědělskodružstevně právní akty *nejsou správními akty*. Společně s nimi mají to, že jsou akty *jednostranné*, ale vytvářené kolektivní vůlí družstevníků, že jsou *právně závazné*, jsou *podzákonné* (nemohou být v rozporu se zákonem o zemědělském družstevnictví a s předpisy z něho odvozenými), že slouží k jejich *realizaci*. Na rozdíl od nich působí jen *uvnitř družstva*, nejsou vydávány orgány státu, nýbrž *družstvem*, neplatí pro ně správní řád, nýbrž *normy zemědělskodružstevního práva*, a v zásadě netvoří exekuční titul (jen výjimečně, pokud to stanoví zákon).

individuálním, určení soustavy orgánů je akt řídicí, ale patří do stanov, které jsou normativním aktem.

Jelikož kolektivní orgány jednají usnesením, totiž společně vyjádřenou vůlí členů orgánu, zachovávají tedy určitý postup, je naprosto jasné, že pro upevnění socialistické zákonnosti v jednotných zemědělských družstvech mají mimořádný význam právní normy, popř. i vnitrodružstevní předpisy, *procedurální povahy* upravující postup kolektivních orgánů družstva při vydávání zemědělskodružstevně právních aktů. Vzhledem k tomu, že právně relevantní vůle družstva je vytvářena *celou soustavou jeho orgánů*, patří do okruhu této problematiky zejména:

a) složení, kompetence a pravomoc, totiž působnost jednotlivých orgánů družstva a vztahy mezi nimi,

b) formální náležitosti právně nezávadného usnášení kolektivních orgánů družstva (svolávání schůze orgánů, prezence, kvorum, hlasování apod.) a postavení člena v tomto postupu,

c) pozměnitelnost aktů, včetně přezkoumávání vadných rozhodnutí a řešení sporů mezi družstvem a jeho členem vlastním mechanismem družstevní demokracie, nač pak navazuje

d) problematika ochrany socialistické zákonnosti soudy, okresními zemědělskými správami a okresními národními výbory.

Nová úprava zemědělskodružstevního práva věnuje těmto otázkám větší pozornost, než to činily dosavadní předpisy, a přináší řadu nových poznatků, nových institucí a od dosavadních norem i odchýlnou úpravu vyžadující teoretické zobecnění.

III.

V jednotných zemědělských družstvech již tradičně rozlišujeme *členskou schůzi* jako jejich nejvyšší orgán, *představenstvo* a *předsedu* jako jejich výkonné orgány a *revizní komisi* jako jejich kontrolní orgán. Tato soustava orgánů již plně nevyhovuje dosaženému stupni rozvoje a perspektivním potřebám vnitřního řízení našich většinou již sloučených velkých družstev.⁶⁾ Proto též patří k hlavním cílům nové právní úpravy „přizpůsobit soustavu a působnost orgánů JZD, popř. i dalších socialistických družstevních organizací, novým podmínkám a úkolům, vyplývajícím z vytváření velkých výrobních celků a z uplatňování nových, vyšších forem v řídicí činnosti, jakož i prohloubení účasti družstevních rolníků na správě a řízení družstevních záležitostí“.⁷⁾

Nová právní úprava ponechává uvedené instituce a setrvává na koncepci, že všechny orgány odvozují svou existenci z volebního aktu členské schůze jakožto orgánu nejvyššího, ale zároveň zavádí další jí volené orgány, a to především *sbor zástupců*, v důsledku jen obtížně překonatelných

⁶⁾ Na počátku r. 1975 klesl původní počet 10 816 JZD s průměrnou výměrou 420 ha zem. půdy na 2782 s průměrnou výměrou 1500 ha zem. půdy.

⁷⁾ Z důvodové zprávy zákona.

potíží při svolávání členské schůze ve velkých družstvech, a *sociální komisi, komisi bezpečnosti a ochrany zdraví při práci a smírčí komisi* s působností pro určité specializované oblasti družstevního života, danou jim právními předpisy.⁸⁾

Všechny orgány družstva mají svou právními předpisy vymezenou (a vnitrodružstevními předpisy popř. doplněnou a rozvedenou) kompetenci a pravomoc. Družstvo jedná jejich prostřednictvím a orgány družstva jednají jménem družstva. Žádný orgán družstva nemůže však jednat jménem družstva ve všech jeho záležitostech, a to ani členská schůze. Jejich *souhrnným* působením vykonává družstvo svou způsobilost k právním úkonům a realizuje svou způsobilost k právům a povinnostem.

Z hlediska socialistické zákonnosti má proto prvořadý význam, aby o určité otázce rozhodoval jen ten orgán družstva, jenž je pro řešení věci *příslušný*, nepřekročil svou *pravomoc* a dodržoval všechny hmotněprávní normy a procedurální pravidla. V jednotném zemědělském družstvu je tato otázka složitá, a to nejen proto, že existuje větší počet orgánů s vymezenou dělbou kompetence a pravomoci mezi nimi, nýbrž též proto, že v některých případech existuje možnost substituce požadovaného úkonu jednoho orgánu úkonem druhého orgánu.

Považuji proto za správné především si ujasnit určité základní vztahy mezi orgány družstva.

Jak bylo uvedeno, všechny orgány jsou voleny členskou schůzí přirozeně kromě členské schůze samé. Volba a odvolání orgánů družstva patří do absolutně výlučné kompetence členské schůze podle § 29 odst. 1 písm. a) zák.⁹⁾

Sbor zástupců substituje členskou schůzi ve všech věcech, které nepatří do *absolutně výlučné* pravomoci členské schůze,¹⁰⁾ tedy i ve věcech, které patří do její *výlučné* pravomoci.¹¹⁾ Stejně jako členská schůze i sbor zástupců může si podle § 28 odst. 4 písm. g) zák. vyhradit rozhodování o dalších závažných otázkách, pokud ovšem nepatří do výlučné kompetence jiného orgánu družstva.

Je jasné, že ani členská schůze, ani sbor zástupců nemohou rozhodovat

⁸⁾ O sociální komisi pojednává čl. 30 VS, o komisi bezpečnosti a ochrany zdraví při práci čl. 31 VS, o smírčí komisi § 84 zák. a čl. 32 VS a o smírčím řízení §§ 82–88 zák. a § 89 zák. obsahuje zmocnění FMZVž upravit podrobnosti o provádění smírčího řízení, což se stalo vyhláškou č. 160/1975 Sb.

⁹⁾ Porovnáme-li znění § 28 odst. 4 písm. a) zák. a § 29 odst. 1 písm. a) zák., pak je jasné, že odvolání *jednotlivých členů* orgánu patří do kompetence nejen členské schůze, nýbrž i sboru zástupců. Čl. 37 VS uvádí to *expressis verbis*. Spatřuji v tom určitou nedůslednost, protože postupným odvoláním jednotlivých členů může být odvolán celý orgán.

¹⁰⁾ Podle § 29 odst. 1 zák. je to volba a odvolání orgánů družstva, přijímání stanov a pracovního řádu družstva, schvalování účetních závěrek a rozhodování o sloučení, rozdělení a zániku družstva.

¹¹⁾ To je kompetence podle § 28 odst. 4 zák. bez kompetence uvedené v § 29 odst. 1 zák.

za smírčí komisi, ani za sociální komisi, pokud tato vystupuje jako orgán sociálního zabezpečení.

Všechny volené orgány odpovídají za svou činnost členské schůzi a dá se říci, i když právní normy nejsou důsledné v tomto ohledu, i sboru zástupců, jelikož tento orgán vykonává veškerou činnost členské schůze s výjimkou, jak jsme uvedli, její absolutně výlučné kompetence.¹²⁾

Normy zemědělskodružstevního práva nevysvětlují, co znamená tato odpovědnost uvedených orgánů členské schůzi, resp. sboru zástupců. Zajiště vyplývá z této odpovědnosti právo na kontrolu jejich činnosti a na podávání informací (představenstvo podává závěrečnou zprávu o své činnosti, revizní komise o své revizní činnosti apod.), na jejichž podkladě nebo na základě vlastních poznatků mohou tyto vyšší orgány posoudit jak plní tyto orgány a jejich členové svou funkci a event. odvolat z funkce členy volených orgánů a členská schůze může odvolat orgány.

Též sbor zástupců, ačkoli má v podstatě všechna práva členské schůze, odpovídá jí za svou činnost v uvedeném smyslu, i když to žádná norma neříká výslovně.

Z odpovědnosti uvedených orgánů členské schůzi a sboru zástupců vyplývá, že vyšší orgány mohou nižším orgánům ukládat úkoly, pokud se ovšem netýkají záležitostí v jejich výlučné kompetenci a pravomoci, které nemohou přenést na orgány nižší ani z vlastní vůle. (Např. sbor zástupců může uložit představenstvu zabezpečit účast družstva v kooperačním sdružení, ale k uzavření smlouvy je třeba souhlasu členské schůze nebo sboru zástupců; může uložit předsedovi vypracovat pracovní řád, ale přijímat jej může jen členská schůze apod.)

Vztah sboru zástupců a členské schůze je však složitější, jelikož sbor zástupců jedná ve věcech, které patří do jeho působnosti, jako členská schůze sama a může např. zaujmout jiné stanovisko, než je stanovisko členské schůze, může např. změnit jednací řád jednou již členskou schůzí přijatý. To však nesnižuje jeho celkovou odpovědnost členské schůzi.

Tím se dostáváme k podrobnějšímu pohledu na vztah představenstva k ostatním orgánům, jiným než je členská schůze a sbor zástupců, totiž k předsedovi družstva a k orgánům označeným jako komise.

Zákon č. 122/1975 Sb. označuje v § 30 představenstvo jako „statutární a výkonný orgán družstva, které v období mezi členskými schůzemi (schůzemi sboru zástupců) řídí činnost družstva a zabezpečuje a kontroluje

¹²⁾ Podle § 30 odst. 1 zák. a čl. 26 odst. 2 VS představenstvo podává členské schůzi zprávu o své činnosti a odpovídá jí. Podle § 31 odst. 3 zák. a čl. 27 odst. 2 VS předseda odpovídá členské schůzi a představenstvu. Podle čl. 28 odst. 1 VS revizní komise odpovídá za svou činnost „pouze“ členské schůzi. (Domnívám se, že toto omezení, převzaté z dřívějších předpisů, kdy ještě nebyl znám sbor zástupců, se týká jen nezávislosti revizní komise na představenstvu.) Podle § 84 odst. 1 zák. smírčí komise odpovídá za svou činnost členské schůzi. Nemáme však ustanovení o tom, komu odpovídá za svou činnost sociální komise a komise bezpečnosti a ochrany zdraví při práci. Jelikož i tyto orgány jsou voleny členskou schůzí, zajiště odpovídají jí za svou činnost, ale i sboru zástupců, který vykonává působnost členské schůze i v této otázce a může dokonce odvolat jednotlivé členy i těchto orgánů.

plnění přijatých usnesení. Představenstvo rozhoduje o všech věcech, které nejsou výslovně vyhrazeny jiným orgánům družstva (čl. 26 odst. 1 VS), a to nejen vyšším orgánům, nýbrž i předsedovi a orgánům-komisím. Představenstvo má tedy *omezenou všeobecnou působnost*.

Předseda družstva je předsedou představenstva, stejně i členské schůze a sboru zástupců, a řídí jejich schůze. Předseda odpovídá za svou činnost nejen členské schůzi a sboru zástupců, nýbrž i představenstvu (§ 31 odst. 3 zák. a čl. 27 odst. 2 VS). Jelikož předseda „operativně zajišťuje plnění přijatých usnesení“ a „jedná jménem družstva navenek“ (§ 31 odst. 1 zák. a čl. 27 odst. 1 VS), je jasné, že i předseda, stejně jako představenstvo, *je výkonným orgánem družstva*, přičemž předseda je představenstvu podřízen. Přesto má předseda i *samostatnou kompetenci a pravomoc* a není jen pouhým vykonavatelem usnesení vyšších orgánů.

Zkoumáme-li však vztah představenstva k ostatním orgánům, totiž k revizní komisi, komisi bezpečnosti a ochrany zdraví při práci, sociální komisi a smírčí komisi, tedy k *orgánům označeným jako komise*, pak jsou tyto orgány *nezávislé na představenstvu*. Tyto orgány-komise reprezentují členský kolektiv v společenské činnosti družstva jako určitá protiváha ve vztahu k představenstvu, jehož předním, i když ne výlučným úkolem je zabezpečit ekonomicko-výrobní činnost družstva. Komise bezpečnosti práce může dát i závazný pokyn k zastavení provozu závadného zařízení i proti vůli představenstva a zakázat práci přesčas a v noci, a to i proti vůli představenstva, a takové rozhodnutí dokonce ani členská schůze nebo sbor zástupců nemohou změnit.¹³⁾ Při jednání smírčí komise stojí proti sobě účastníci sporu mezi družstvem a členem a místo ní nemůže rozhodovat ani představenstvo ani členská schůze nebo sbor zástupců. O revizní komisi je výslovně uvedeno, že odpovídá pouze členské schůzi. Rozhodnutí sociální komise jako orgánu sociálního zabezpečení nemůže nahradit představenstvo.

IV.

Zákon a vzorové stanovy mají jen sporadická ustanovení o proceduře jednání a rozhodování družstevních orgánů. Dá se předpokládat, že úloha podrobněji upravit postup družstevních orgánů je ponechána *jednacímu řádu*, o němž se zmiňuje § 28 zákona. Zákon zavazuje družstva vypracovat ze svých vnitrodružstevních předpisů *podle daného vzoru* jen stanovy (§ 10 odst. 1) a pracovní řád (§ 46 odst. 2), přičemž i mezi nimi je rozdíl, jelikož vzorové stanovy jsou obecně závazným právním předpisem a vzájemný vztah vzorových stanov a stanov upravuje vl. nař. č. 137/1975 Sb., kdežto z § 46 zák. nevyplývá, že vzor pracovního řádu bude vydán ve

¹³⁾ Podle § 3 odst. 2 výnosu MZVŽ č. 32/1974 Věst. MZVŽ o organizaci a výkonu společenské kontroly nad bezpečností a ochranou zdraví při práci v JZD, rozhoduje o takovém event. rozporu k žádosti družstva (zajisté představenstva) orgán státního odborného dozoru nad bezpečností práce.

formě právního předpisu (v době předání této studie do tisku nebyl ještě publikován). Na vydání vzoru jednacího řádu zákon vůbec neobsahuje zmocnění, což však nevylučuje, aby jej ministerstvo vydalo jen jako pomůcku pro zpracování jednacího řádu, který se stane závazným jeho schválením členskou schůzí nebo sporem zástupců.¹⁴⁾

Podle zmocnění § 35 zák. podrobnosti o jednání a rozhodování družstevních orgánů mají obsahovat především vzorové stanovy a stanovy družstva. Jelikož však ani vzorové stanovy nevyčerpávají důsledně všechny procedurální otázky, připadá i *stanovám* družstva úloha upravit podle vlastního uvážení družstva různé stránky způsobu jednání a rozhodování orgánů, pokud to neupravují vzorové stanovy nebo jiné právní předpisy. Vzorové stanovy poukazují na různých místech na stanovy, např. podle čl. 24 odst. 3 „stanovy družstva upraví podrobněji pravidla pro svolávání řízení, jednání a rozhodování dílčích členských schůzí“.

Domnívám se, že tento postup není správný, aspoň vzor jednacího řádu, který bude pravděpodobně vydán, by měl obsahovat podrobnější a komplexní obecná pravidla svolávání, řízení, jednání a rozhodování všech družstevních orgánů a navíc také důslednější procesní ustanovení pro ochranu a prosazování práv a právem chráněných zájmů družstevníků, pokud tyto otázky nejsou řešeny přímo právními normami.

Z tohoto hlediska velmi výrazně se odlišuje vyhl. č. 160/1975 Sb. o smírčím řízení v JZD, jejíž vydání na základě zmocnění § 89 zák. č. 122/1975 Sb. je třeba velmi uvítat, která upravuje velmi podrobně nejen způsob jednání smírčí komise, nýbrž též procesní práva účastníků sporu projednávaného před ní. Tím více však vynikne nedostatečná právní úprava postupu v některých sporech o členství.

Členskou schůzi svolává předseda a řídí její jednání [§ 31 odst. 1 písm. b) zák.] a v jeho nepřítomnosti místopředseda, a to podle potřeby, nejméně však jednou za šest měsíců, a jde-li o družstvo, kde působí sbor zástupců, aspoň jednou za rok. Předseda je povinen svolat členskou schůzi nejen na základě usnesení představenstva nebo z vlastního podnětu, nýbrž též k žádosti aspoň jedné třetiny všech členů družstva, revizní komise, ONV nebo OZS (§ 28 odst. 3 zák.).

Zajisté je třeba členskou schůzi svolat řádně, s udáním místa, času a programu, a to včas, aby se družstevníci mohli o tom dozvědět a na ni připravit. Nemáme však právní normu, která předepisuje takový postup.

Důležitá jsou však ustanovení o způsobu usnášení členské schůze. *Obyčejné* usnesení členské schůze vyžaduje *přítomnosti nejméně jedné poloviny všech* členů družstva. K platnosti usnesení se vyžaduje *souhlasu nadpoloviční většiny přítomných* členů družstva. Nesejde-li se v určenou hodinu potřebná polovina všech členů, pak se může členská schůze platně

¹⁴⁾ Dřívější tzv. Vzorový pracovní a jednací řád byl vydán ministerstvem na základě zmocnění § 28 zák. č. 49/1959 Sb. a byl registrován v částce 26/1956 Sb.; byl tedy obecně závazným předpisem. Vzor jednacího řádu podle zák. č. 122/1975 Sb. dosud nebyl vydán.

usnášet po uplynutí čekací doby jedné hodiny *za přítomnosti aspoň jedné třetiny všech členů*, přičemž k platnosti usnesení členské schůze je pak třeba *souhlasu dvou třetin přítomných členů* družstva (čl. 23 VS). *Kvalifikované* usnesení členské schůze je vyžadováno v některých případech, kde to vzorové stanovy nebo jiný právní předpis předepisují. Podle dnešního právního stavu patří sem rozhodování o sloučení nebo jiného zániku družstva (§§ 98 a 100 zák.). V těchto případech se vyžaduje k platnému usnesení *nadpoloviční většiny všech členů* družstva zajisté v jejich přítomnosti. V tomto případě neplatí ustanovení o usnášení po uplynutí čekací doby.

Z těchto ustanovení vyplývá, že se členská schůze v žádném případě *nemůže usnášet per rollam*, a ze zásady rovnosti plyne, že každý člen má stejný, totiž *jeden hlas*. Jestliže se členská schůze může platně usnášet jen při dodržování těchto procedurálních pravidel, pak je jasné, že usnesení v rozporu s nimi je vadné. Přičemž teorie zemědělskodružstevního práva vychází z prezumpce platnosti i vadného usnesení členské schůze, pokud takové usnesení z některých důvodů není nicotné, popř. nevyplyvá-li to jinak z právní normy.¹⁵⁾

Nemáme právní normy, které by upravily způsob počítání hlasu, zapisování přijatých usnesení a právní význam zápisu, jakož i způsob jejich publikace.

Dílčí členská schůze (čl. 24 VS) není zvláštním orgánem družstva, je jen určitým způsobem konání členské schůze tam, kde *nelze* konat členskou schůzi pro značný počet členů s přihlédnutím k místním podmínkám a může-li družstvo takto postupovat podle svých stanov. Usnesení členské schůze se v tomto případě zjišťuje na podkladě součtu hlasů pro návrh usnesení a proti němu na jednotlivých dílčích členských schůzích. Ustanovení o prezenci a kvoru při jednání členské schůze platí i pro jednání dílčích členských schůzí, a to v relaci nejen obyčejných, nýbrž i kvalifikovaných usnesení.

Vzorové stanovy přenechávají, jak jsem již uvedl, bližší úpravu procedurálních pravidel stanovám, které by měly určit podle jakých hledisek rozdělit členy do dílčích členských schůzí, resp. jak započíst do požadované prezence (z hlediska usnesení družstva) prezenci členů na dílčí členské schůzi, která byla pro nedostatek prezence (aspoň polovina všech členů patřících do okruhu dílčí členské schůze) neschopna platně se usnášet.

Sbor zástupců je svoláván předsedou, který řídí jeho jednání (§ 31 zák. a čl. 25 VS) a schází se podle potřeby, nejméně však jednou za tři měsíce. Domnívám se, že se i na sbor zástupců vztahuje ustanovení o povinnosti předsedy svolat členskou schůzi k žádosti aspoň jedné třetiny všech členů družstva, revizní komise, ONV a OZS. Nemáme však zvláštní ustanovení o event. žádosti kvalifikované menšiny členů sboru zástupců.

¹⁵⁾ Problematika neplatnosti zemědělskodružstevně právních aktů a jejich vad přesahuje rámec této studie. Vycházíme z toho, že *závažné vady aktu vyvolávají i jeho neplatnost* (např. rozpor s právním řádem).

To, co bylo uvedeno o způsobu svolávání členské schůze, o zapisování přijatých usnesení, o způsobu jejich publikace apod., platí obdobně i pro sbor zástupců.

K platnému usnášení sboru zástupců se vyžaduje *přítomnost aspoň dvou třetin jeho členů a souhlas nadpoloviční většiny jeho přítomných členů.*

Ani sbor zástupců se nemůže usnášet per rollam, jelikož se k jeho platnému usnášení vyžaduje přítomnost určitého počtu jeho členů, kteří také hlasují podle zásady rovnosti; každý člen sboru má jeden hlas.

Též pro usnesení sboru zástupců platí prezumpce jeho platnosti.

Představenstvo je svoláváno, stejně jako členská schůze i sbor zástupců, předsedou družstva, jenž řídí i jeho schůze, které se konají podle potřeby, nejméně však jednou měsíčně. O způsobu jeho jednání a rozhodování má čl. 26 VS jen stručné ustanovení, že se usnáší *většinou hlasů*, je-li *přítomná nadpoloviční většina* jeho členů. V případě rovnosti rozhoduje hlas předsedajícího (čl. 26 odst. 4 VS).

Z tohoto ustanovení vyplývá, že prezumpce platnosti zemědělskodružstevně právního aktu platí i pro usnesení představenstva, stejně jako ne-
možnost usnášení per rollam.

Revizní komise rozhoduje ve formě *revizního nálezu*. O způsobu jejího jednání a rozhodování víme jen tolik z právních norem, že jejím předsedou je člen družstva, jehož volí členové revizní komise ze svého středu. Pro nedostatek jiné úpravy bude třeba analogicky uplatnit ustanovení čl. 26 odst. 4 VS o způsobu jednání představenstva, přičemž uplatnění analogie v procedurálních věcech je vždy problematické.

Předsedu sociální komise volí členská schůze z členů představenstva a tajemníkem komise je ekonom družstva podle čl. 30 odst. 2 VS. O způsobu jednání a rozhodování sociální komise vzorové stanovy nemají však žádné ustanovení, a proto bude třeba analogicky použít ustanovení čl. 26 odst. 4 VS o představenstvu. Tento nedostatek je vážný, jelikož sociální komise rozhoduje také jako orgán sociálního zabezpečení podle § 1 zák. č. 129/1975 Sb. o působnosti orgánů ČSR v sociálním zabezpečení, a podle dříve platného vzorového pracovního jednacího řádu způsob jejího rozhodování již bylo podrobněji upraveno; ekonom družstva měl např. i sistační pravomoc proti nezákonným rozhodnutím.

Komise bezpečnosti a ochrany zdraví při práci je základním článkem společenské kontroly nad bezpečností a ochranou zdraví při práci v družstvech. Podle čl. 31 odst. 2 VS víme jen tolik, že její předsedu volí členská schůze *zpravidla* z členů představenstva. Pokud jde o způsob jejího jednání a rozhodování, bude třeba i zde analogicky uplatnit ustanovení čl. 26 odst. 4 VS.

Smírčí komise má svého předsedu, kterého její členové volí ze svého středu podle čl. 32 VS. Vzorové stanovy určily také neslučitelnost některých funkcí s funkcí člena smírčí komise (členové představenstva, vedoucí odborní pracovníci, ekonom, účetní).

Velmi podrobná ustanovení procedurálního a procesního charakteru o její činnosti má vyhl. č. 160/1975 Sb. o smírčím řízení v JZD. Podle ní

(§ 3) komise může jednat, jestliže je přítomna nadpoloviční většina jejich členů a k platnému usnášení je třeba nadpoloviční většiny hlasů přítomných členů, tedy stejně, jak je tomu u představenstva s tím rozdílem, že zde nerozhoduje hlas předsedajícího při rovnosti hlasů.

Jednání komise řídí její předseda nebo jiný pověřený člen komise, který též podepisuje písemná vyhotovení usnesení.

Zajímavé je ustanovení, že komise může projednávat spory i v užším tříčlenném složení (užší komise), jejíž členy a předsedu určí komise. Užší komise může jednat jen za přítomnosti všech jejích členů a k jejímu platnému usnášení je třeba nadpoloviční většiny hlasů jejích členů.

Z účasti na jednání je však vyloučen člen, u něhož se zřetelem na jeho poměr k projednávané věci nebo účastníkům lze mít pochybnosti o jeho nepodjatosti. O tom, zda je člen komise vyloučen, rozhodne komise sama bez hlasu člena, jehož se to týká.

V.

Rozbor základních vzájemných vztahů orgánů družstva a způsobu jejich jednání a rozhodování bylo zapotřebí předeslat, aby bylo možné přistoupit k rozboru problematiky *měnitelnosti* a *stability* zemědělskodružstevně právních aktů, čímž bezprostředně souvisí možnost nápravy vadných rozhodnutí, ať již jen nesprávných (z hlediska účelnosti a vhodnosti), nebo protiprávních (odporujících hmotněprávním nebo procedurálním právním normám, vnitrodružstevním předpisům nebo jiným normativním aktům družstva).

Pro správné zodpovězení této otázky je třeba rozlišovat normativní, řídicí a individuální akty družstva.

1. *Normativní akty* patří zásadně do působnosti členské schůze a sboru zástupců jako vyšších orgánů družstva. Přitom přijímání *stanov* a *pracovního řádu* patří do *absolutně výlučné* působnosti členské schůze (§ 29 odst. 1 písm b) zák.). Přijímání *organizačního* a *jednacího řádu* patří sice rovněž do výlučné kompetence členské schůze (§ 28 odst. 4 zák.), kterou však může vykonávat i sbor zástupců. Zákon sice neuvádí výslovně, že ostatní normativní akty vydává výlučně členská schůze nebo sbor zástupců a nečiní tak ani vzorové stanovy, ale vyplývá ze zásady družstevní demokracie, aby normativní akt obsahující závazné pravidlo chování družstva a družstevníků byl přijímán jeho vyššími orgány, a to buď členskou schůzí na základě přímé demokracie, nebo zastupitelským orgánem co možná největší členské reprezentace (sborem zástupců), a nikoli jen výkonným, třeba kolektivním orgánem družstva, čímž je představenstvo. To jsou úvahy jen z hlediska vhodnosti, protože čistě po právní stránce není vyloučeno, aby i představenstvo přijalo právně platný jiný normativní akt, jelikož představenstvo „rozhoduje o všech věcech, které nejsou výslovně vyhrazeny jiným orgánům družstva“ (čl. 26 odst. 1 VS),¹⁶⁾ a jak bylo uve-

¹⁶⁾ Vlastní pravidla odměňování, což je zajisté normativní akt, stanoví podle § 59 odst. 2 zák. *družstvo*, aniž zde byl uveden orgán k tomu kompetentní.

deno, vydávání *všech* normativních aktů nebylo vyhrazeno členské schůzi a sboru zástupců. Mám však zato, že ustanovení § 28 odst. 4 zák. je třeba analogicky rozšířit na všechny normativní akty.

Z právního hlediska nelze nic namítat proti tomu, aby normativní akty družstva byly *změněny* nebo *doplněny stejným*, popř. i *jiným* k tomu kompetentním orgánem. Naopak, právní předpisy přímo počítají s takovými změnami a doplňky, např. podle § 23 zák. nejen přijímání, nýbrž i změny a doplňky stanov, pracovního, organizačního a jednacího řádu patří do kompetence členské schůze, tedy stejného orgánu, který je vydal. V těchto případech se nemusí jednat ani o vadné ustanovení změněného aktu, nýbrž prostě o změnu vyvolanou potřebami družstva. Člen však nemá nárok na určitou změnu. Svůj zájem může uplatnit jen v rámci mechanismu družstevní demokracie, protože o změně rozhoduje jakousi autoremedurou tentýž orgán, který akt vydal, popř. orgán k tomu rovněž příslušný. Člen, i když má právní zájem na určitém normativním aktu nebo jeho změně, nestojí proti družstvu, není to spor mezi ním a družstvem. Člen spolurozhoduje o přijetí nebo změně normativního aktu a podle zásady družstevní demokracie musí se podrobit většinovému usnesení členské schůze, popř. i usnesení sboru zástupců. Proto nelze vyzbrojit člena nějakými procesními právy při vydávání normativního aktu, nýbrž stačí vytvořit a zabezpečit určitá procedurální pravidla pro vytváření vůle orgánu a tím i vůle družstva.

Není však vyloučeno, aby změnu nebo doplnění již přijatého normativního aktu družstva uskutečnil jiný orgán než ten, který jej přijal. Není pochybnosti o tom, že event. normativní akt představenstva mohou změnit nebo doplnit sbor zástupců nebo členská schůze. Totéž platí např. o jednacím řádu přijatém sborem zástupců ve vztahu k členské schůzi. Z rozboru vzájemných vztahů těchto orgánů však vyplývá, že i sbor zástupců může změnit nebo doplnit normativní akt členské schůze, pokud nejde o stanovy nebo pracovní řád, což patří do absolutně výlučné pravomoci členské schůze.

Při změně nebo doplnění normativních aktů je však třeba si všimnout konkrétních práv a nároků členů z dříve přijatého normativního aktu. Mám zato, že taková práva a nároky nelze zrušit nebo změnit, ledaže by to právní norma připustila.

Vydávání, změna nebo doplnění normativních aktů družstva však souvisí s § 2 odst. 2 zák., podle něhož stát zajišťuje jejich soulad s právním řádem a s místními podmínkami. Tento postup je zabezpečován *specifickým postupem při přijímání a schvalování stanov* podle vl. nař. č. 137/1975 Sb., a to kontrolními a schvalovacími akty okresní zemědělské správy a okresního národního výboru. Závaznost ostatních normativních aktů družstva, zejména jeho vnitrodružstevních předpisů, není podmíněna podobným schvalovacím aktem. Jsou tedy právně závazné již přijetím členskou schůzí nebo sborem zástupců a zavazují subjekty, kterých se týkají zejména družstvo a jeho členy, přirozeně za předpokladu, že *neodporují právnímu řádu*. U těchto normativních aktů stát zabezpečuje potřebný

soulad jen následnou kontrolou, zejména prostředky, které mu poskytuje část XI. zákona. Následná kontrola zákonnosti platí ovšem i pro stanovy, je-li např. zjištěn jejich rozpor se vzorovými stanovami až později.

Je-li pro vydávání určitého normativního aktu předepsána určitá procedura, ať již v rámci družstva, nebo ve vztahu k státním orgánům, pak platí táž procedura i pro změnu nebo doplnění normativního aktu.

Závěrem lze tedy konstatovat, že tentýž orgán, jenž vydal normativní akt družstva, může jej také změnit nebo doplnit, zejména je-li vadný, a to buď na základě vlastního úsudku, nebo na doporučení státního orgánu,¹⁷⁾ vždy však při dodržení předepsané procedury. Nemám pochybnosti, že stejně může postupovat, nenastane-li autoremedura, i členská schůze, jde-li o akt sboru zástupců (event. představenstva), ale i sbor zástupců, jde-li o normativní akt představenstva, popř. i členské schůze, k jejímuž vydání je kompetentní i sbor zástupců (např. jednací řád).

2. Obdobně je třeba nahlížet na *akty řízení*, o kterých se mluví např. v § 28 odst. 4 zák. a které se týkají *družstva jako celku a jeho hospodaření*. Takové řídicí akty mohou vydat nejen členská schůze a sbor zástupců, nýbrž i *výkonné orgány* družstva, totiž představenstvo a předseda, ovšem každý orgán jen v rámci své vlastní působnosti.

I když je žádoucí poskytnout i těmto aktům (např. plán, účast v kooperaci apod.) co možná největší stabilitu, snad ne do té míry jako aktům normativním, přesto přichází v úvahu již pro praktické potřeby jejich pružná měnitelnost. Není pochybnosti, že tentýž orgán může změnit i svůj řídicí akt pro vážné důvody, a je-li vázán na určitou formu součinnosti státního řídicího orgánu, pak při zachování stejného postupu. S tím však souvisí otázka, do jaké míry může jiný orgán vykonávat působnost druhého orgánu týkající se řízení družstva, ať již při vydávání původního aktu, nebo při jeho změně a doplnění.

Členská schůze má všeobecnou kompetenci a podle § 28 odst. 4 bod g) zák. rozhoduje nejen o otázkách, které svěřil do její kompetence právní předpis, nýbrž též o otázkách, které si pro své rozhodování *vyhradila*. Stejné právo má i sbor zástupců, který „*má práva členské schůze*“. Jelikož představenstvo odpovídá za svou řídicí činnost členské schůzi a sboru zástupců, a předseda těmto orgánům i představenstvu, není právních překážek, aby si členská schůze a sbor zástupců vyhradily rozhodování o otázce, která patří do řídicí působnosti výkonných orgánů, totiž *představenstva* a *předsedy*, resp. aby představenstvo rozhodovalo o otázce běžného řízení družstva, která patří do působnosti předsedy, popř. aby mu dalo pokyn jak o určité věci rozhodnout. Zbytečné zasahování do působnosti výkonných orgánů družstva je však v rozporu se zásadami správného řízení, jelikož vyšší orgány družstva rozhodují, i pokud jde o řízení družstva, jen v závažných otázkách a operativní řízení a výkon učiněných

¹⁷⁾ Podle § 3 odst. 3 vl. nař. č. 137/1975 Sb. okresní zemědělská správa vrátí družstvu předložené jí stanovy, pokud jsou vadné, s doporučením odstranit zjištěný nedostatek.

rozhodnutí se přenechává výkonným orgánům družstva, popř. vedoucím odborným pracovníkům. Nebylo by ani správné změnit rozhodnutí výkonných orgánů, jestliže je samy nezměnily, bez vážných a podstatných důvodů, máme-li zájem na upevnění jejich autority.

Jinak se mají poněkud věci, jedná-li se o usnesení těch orgánů, které reprezentují společné zájmy družstevního kolektivu proti úzce pojatým hospodářskotechnickým zájmům a potřebám družstva, jimž výkonné orgány, totiž představenstvo a předseda, již povahou své funkce chtě nechtě dávají přednost, přestože představenstvo podle čl. 26 VS řídí i společenskou činnost družstva a každodenní péče o společenské potřeby družstva patří i do působnosti předsedy.

Vztahy těchto orgánů, které jsou označeny jako *komise*, k výkonným orgánům má specifický charakter, protože představují určitou protiváhu k výkonným orgánům.

Revizní komise např. kontroluje výsledek řídicí činnosti výkonných orgánů, ale představenstvo není povinno plnit revizní nález a návrhy komise ke zjednání nápravy a odstranění nedostatků. V případě rozporu rozhoduje o vhodných opatřeních podle čl. 29 odst. 3 VS členská schůze nebo sbor zástupců, jejichž stanovisko by bylo pro výkonné orgány závazné. Obdobné je postavení *sociální komise* ve věcech, které patří podle čl. 30 odst. 1 písm. b) VS do její působnosti — přirozeně s výjimkou těch případů, kdy jedná jako orgán sociálního zabezpečení, v kterýchžto věcech je naprosto nezávislá na všech orgánech družstva, které ani nemohou jednat místo ní. Představenstvo není povinno vyhovět návrhům sociální komise ke zvýšení péče o zdraví členů a k uspokojování jejich sociálních potřeb, ale komise zajisté může své návrhy předložit, i přes odpor představenstva, členské schůzi nebo sboru zástupců. Obdobně může postupovat i *komise bezpečnosti a ochrany zdraví při práci*, např. při upozorňování na závady a požadování jejich odstranění. Navíc tato komise jako základní článek společenské kontroly může dát výkonným orgánům a vedoucím odborným pracovníkům *závazné* pokyny v oblasti bezpečnosti a ochrany zdraví při práci, např. zakázat další práci na vadném zařízení, zakázat práci přesčas nebo v noci apod.¹⁸⁾ Takový závazný pokyn komise nemůže přezkoumat a svým rozhodnutím změnit ani členská schůze nebo sbor zástupců, nýbrž jen orgán státního odborného dozoru. Naprosto zvláštní postavení má *smírčí komise*, která však svými akty do řídicí činnosti družstva nezasahuje.

Závěrem lze konstatovat, že *řídicí akty* výkonných orgánů družstva, jakož i členské schůze a sboru zástupců, může změnit, zejména též v zájmu odstranění jejich vad, stejný orgán, jenž je vydal. Členská schůze nebo sbor zástupců mohou tak učinit ve vztahu k výkonným orgánům družstva,

¹⁸⁾ Výnos MZVŽ č. 32/1974 Věst. MZVŽ o organizaci a výkonu společenské kontroly nad bezpečností a ochranou zdraví při práci v JZD a směrnice ÚV SDR č. 33/1974 Věst. MZVŽ o působnosti a úkolech orgánů společenské kontroly SDR nad bezpečností a ochranou zdraví při práci v JZD.

členská schůze ve vztahu ke sboru zástupců, ale i sbor zástupců ve vztahu k členské schůzi ve věcech, které nepatří do absolutně výlučné působnosti členské schůze.

Vztahy orgánů-komisi k výkonným a vyšším orgánům družstva jsou však v každém případě specifické. Zajisté nejsou podřízeny výkonným orgánům, odpovídají obecně a nikoli v konkrétních případech členské schůzi a sboru zástupců, kteréžto orgány mohou jejich akty realizovat i přes odpor výkonných orgánů. Jako orgány sociálního zabezpečení a společenské kontroly jsou však naprosto nezávislé na ostatních orgánech družstva.

3. Jinak je však třeba nahlížet na *individuální akty družstva*, resp. jeho orgánů, popř. i jeho vedoucích odborných pracovníků, kterými se zakládají, mění nebo ruší práva a povinnosti členů (popř. i pracovníků) družstva nebo které se dotýkají jejich právem chráněných zájmů.

K takovým individuálním aktům jsou příslušny všechny orgány, popř. i vedoucí odborní pracovníci družstva. Členská schůze, sbor zástupců a též představenstvo rozhodují o přijetí člena (§ 16 odst. 3 zák. a čl. 12 odst. 1 VS), členská schůze a sbor zástupců rozhodují o vyloučení člena (§ 24 zák. a čl. 17 odst. 1 VS), představenstvo rozhoduje do uzavření dohody o pracovních podmínkách o pracovním zařazení člena a o rozsahu jeho pracovní účasti (§ 51 odst. 1 zák.); v pracovních vztazích činí právní úkony jménem družstva předseda, pokud nejsou stanovami, popř. pracovním a organizačním řádem vyhrazeny představenstvu (čl. 27 odst. 1 písm. f) VS); právní úkony v pracovních vztazích, které patří do působnosti předsedy, může činit i místopředseda nebo jiný vedoucí odborný pracovník, je-li jim taková pravomoc dána stanovami, popř. organizačním a pracovním řádem (čl. 27 odst. 5 VS);¹⁹⁾ kárným orgánem je představenstvo a podle povahy případu i členská schůze, sbor zástupců, předseda, místopředseda a vedoucí odborný pracovník (§ 63 a čl. 58 VS); revizní komise kontroluje činnost všech funkcionářů z hlediska socialistické zákonnosti (čl. 29 odst. 3 VS), vykonává v některých družstvech i působnost smírčí komise a přešetřuje stížnosti členů (čl. 29 odst. 5 VS); sociální komise jako orgán sociálního zabezpečení rozhoduje o peněžitých dávkách zabezpečení v nemoci a o dávkách zabezpečení matky a dítěte [čl. 30 odst. 1 písm. f) VS] a jako orgán družstva předkládá návrhy na přiznání příspěvků k důchodům z prostředků sociálního fondu (čl. 30 odst. 2 VS); smírčí komise schvaluje smír (§ 86 zák.).

Z uvedených příkladů jasně vyplývá, že individuální zemědělskodružstevně právní akty činí každý orgán družstva (popř. i jeho vedoucí funkcionáři), každý ve své působnosti svěřené mu právními normami nebo vnitrodružstevními předpisy, přičemž v některých případech je příslušný k vydání stejného aktu více orgánů družstva.

¹⁹⁾ Je-li k tomu zmocněn písemným pověřením předsedou, pak jedná, domnívám se, v jeho zastoupení a ne ve vlastní kompetenci vyplývající z vnitrodružstevního předpisu.

Ze všeobecné kompetence členské schůze a sboru zástupců vyplývá, že si mohou pro sebe vyhradit podle § 28 odst. 4 písm. g) zák. rozhodování o závažných otázkách, které jinak patří do kompetence výkonných orgánů družstva.

Všeobecně se dá říci, že působnost všech orgánů družstva i při vydávání individuálních právních aktů je vymezena *konkrétně* a *výslovně* — kromě působnosti představenstva a předsedy — v zákoně o zemědělském družstevnictví a ve vzorových stanovách, popř. v jiných předpisech.

Složitější je vztah působnosti *představenstva a předsedy*. Zde platí obecné ustanovení, že představenstvo „*rozhoduje o všech věcech, které nejsou výslovně vyhrazeny jiným orgánům družstva*“ (čl. 26 odst. 1 VS). V tomto smyslu se dá říci, že představenstvo je statutárním orgánem družstva, nikoli však takovým, který rozhoduje ve všech jeho záležitostech, jak je tomu u ředitele státních hospodářských organizací. Přes toto obecné ustanovení zákon i vzorové stanovy uvádějí na různých místech představenstvo výslovně jako příslušný orgán pro určitou věc, snad proto, aby nedocházelo k event. záměně jeho působností s kompetencí předsedy, popř. jiného orgánu družstva.

Pro rozlišení působnosti *představenstva a předsedy* je výchozím ustanovením citovaný čl. 26 odst. 1 VS a v této souvislosti § 31 zák. a čl. 27 VS, které vymezují působnost *předsedy*. Podle toho *předseda řídí běžnou činnost* družstva a může v této souvislosti zajisté činit i právní úkony jménem družstva ve vztahu k jeho členům. Sporné může být v jednotlivých případech, zda se jedná o běžnou činnost družstva nebo nikoli. Výslovné označení představenstva jako příslušného orgánu v případech, které by mohly být sporné ať již v právním nebo ve vnitrodružstevním předpise (např. k realizaci čl. 27 odst. 1 písm. f) VS), odstraňuje možnost takové záměny. Důležité ustanovení (i když jde o jinou otázku než kompetenci k vydávání individuálních aktů) obsahuje § 31 odst. 1 písm. a) zák. a čl. 27 odst. 1 písm. e) VS, podle něhož jménem družstva jedná *navenek předseda* a nikoli představenstvo jako celek.

Předseda nejedná jménem představenstva, nýbrž jménem družstva.^{19a)} Pí-

^{19a)} To vyplývá z doslovného znění § 31 odst. 1 zák. (*jménem družstva jedná předseda navenek*). Přesto však zaujímá Z. Věšín jiné stanovisko ve svém článku „K problematice obecných ustanovení v zemědělskodružstevním právu“ (Právník č. 7/1976, str. 663). Píše, že „pokud předseda družstva jedná jeho (sc. družstva) jménem navenek, jedná za předsednictvo jako kolektivní statutární orgán družstva“. Podle něho jedná předseda jménem představenstva (a ne družstva, V. F.) též ve věcech, o kterých rozhoduje členská schůze nebo sbor zástupců. Toto stanovisko zřejmě vyplývá ze snahy sladit § 31 odst. 1 písm. a) zák. č. 122/1975 Sb. s § 21 odst. 1 hosp. zák. Hospodářský zákoník definoval zde pojem statutárního orgánu jako orgánu, jenž je oprávněn jednat jménem organizace *ve všech věcech*. Takový orgán však v družstvu není, jak jsem již doložil. Z označení představenstva v § 30 zák. jako statutárního orgánu nelze vyvozovat závěr v rozporu s četnými ustanoveními zák. č. 122/1975 Sb. a vzorových stanov, zejména s čl. 26 odst. 1 VS, že představenstvo je orgán, který jedná ve všech věcech družstva, totiž i těch, které patří výslovně do působnosti členské schůze a sboru zástupců nebo snad i jiných orgánů družstva označených jako komise. Je

semnosti o právních úkonech, jimiž družstvo nabývá práva a přejímá závazky, podepisuje vedle předsedy další člen představenstva, a pokud mají finanční povahu, též ekonom družstva. Z toho také vyplývá, že předseda uskutečňuje (operativně provádí) usnesení představenstva i členské schůze nebo sboru zástupců a vydává v písemné formě individuální akty kolektivních orgánů družstva (nikoli však orgánů-komisi). Obráceně, některé úkony předsedy se musí nutně opírat o předcházející řídicí akt kolektivního orgánu družstva (např. doručení písemného rozhodnutí o vyloučení člena podle čl. 17 odst. 4 VS).

Individuální akt družstva je aktem *právním* s právními důsledky jak pro družstvo, tak pro dotčeného člena, slouží k *realizaci a aplikaci* normy zemědělskodružstevního práva nebo vnitrodružstevního předpisu a je *závazný* jak pro účastníky, tak pro orgán, který jej vydal.

Zdůrazňujeme-li princip stability individuálního aktu, z kterého pro člena vyplývají práva a povinnosti nebo které se dotýkají jeho právem chráněných zájmů, znamená to vyloučení možnosti změny nebo i zrušení takového aktu. Přitom je třeba rozlišovat, zda je změna nebo zrušení nebo vyslovení neplatnosti aktu v *prospěch* nebo *neprospěch* člena.

Postup při změně nebo zrušení aktu v prospěch člena je pružnější. Uskuteční-li se změna k *návrru* člena, pak se dá přirozeně předpokládat, že taková změna je v jeho prospěch. Podle čl. 29 odst. 5 VS člen má právo obrátit se na revizní komisi ve všech věcech týkajících se družstva a jeho členů; revizní komise je v tomto případě povinna věc prošetřit, *žádat potřebnou nápravu*, zhledá-li návrh člena zdůvodněným, a uvědomit stěžovatele o výsledku svého šetření a zajisté též o výsledku svého úsilí zjednat nápravu. Revizní komise však sama nemůže změnit nebo zrušit napadnutý akt, může jen žádat orgán, který akt vydal, aby tak učinil formou antoremedury, popř. členskou schůzí nebo sborem zástupců, které si mohou vyhradit přezkoumávací rozhodnutí. Nápravu lze zjednat takovým způsobem kdykoli, zejména tehdy, jedná-li se o nápravu protiprávního aktu, jehož platnost je jen presumována.

Složitější je otázka měnitelnosti individuálního aktu v *neprospěch* člena.

chybou legislativy, že použila pro různé jevy stejný výraz, totiž označení představenstva družstva za jeho statutární orgán. Jelikož zákon č. 122/1975 Sb. je ve vztahu k hospodářskému zákoníku *lex specialis* (což správně uvádí i Z. Věšín), nezbyvá než dát výrazu „statutární orgán“ používaného v zák. č. 122/1975 Sb. jiný obsah než stejnému výrazu používaného v § 21 odst. 1 hosp. zák., a to tak, jak jsem již výše uvedl: představenstvo rozhoduje o všech věcech, pokud nejsou vyhrazeny jiným orgánům družstva.

Kvůli úplnosti je třeba se zastavit ještě u jednání orgánů označených jako komise. Jsou-li tyto orgány družstva, a není pochybnosti, že zákon je označuje za takové, pak jednají rovněž za družstvo a jeho jménem. Specificum těchto orgánů je však v tom — nehledě na to, že jejich působnost se vztahuje jen na interní záležitosti družstva — že ve vymezených záležitostech zejména jako orgány společenské kontroly těch orgánů, které řídí družstvo jako celek, jednají nejen jménem družstva, nýbrž zároveň i svým jménem.

V tomto případě je třeba trvat na stabilnější povaze rozhodnutí.²⁰⁾ Je-li při změně aktu v prospěch člena jasné, že se to může stát i aktem družstva autoremedurou nebo aktem vyššího orgánu k tomu oprávněného, pak je též jasné, že změna v jeho *neprospěch* může být uskutečněna rozhodnutím příslušného orgánu družstva, jen když to právní norma připouští (např. rozhodnutím členské schůze o hospodaření bez záhumenků podle § 43 zák. zaniká záhumenkové užívací právo člena; převedení člena na jinou práci podle § 18 vl. nař. 138/1975 Sb. může být i proti jeho zájmům). Je-li však akt, jehož platnost byla presumována, *neplatný* (např. v rozporu s právní normou byla členovi prominuta jeho povinnost nahradit škodu), pak příslušný orgán družstva může napravit původně neplatný akt svým rozhodnutím vyvolaným sistačním rozhodnutím ONV podle § 108 zák., upozorněním okresní zemědělské správy podle § 107 zák. nebo upozorněním a protestem prokurátora. Sporné může být, zda může družstvo takto postupovat i bez uvedených nebo podobných zásahů státních orgánů. Problém vidím v tom, že stojíme na principu presumpce platnosti aktu družstva (pokud to právní norma nestanovila výslovně jinak) a je-li akt neplatný, pak jím není vázáno ani družstvo, a proto není důvodu, proč by nemohlo družstvo samo rozhodnout o téže věci nově a tak, aby to odpovídalo právnímu řádu. V tomto případě vlastně nejde o změnu nebo zrušení původního rozhodnutí, nýbrž jen o vyslovení jeho neplatnosti a o vydání nového rozhodnutí. Takovému postupu však brání princip dobré víry člena v získaná práva. Má-li však některé rozhodnutí družstva *právní moc* (rozhodnutí o schválení smíru),²¹⁾ pak lze zrušit tento akt jen předepsaným procesem autoremedurou nebo rozhodnutím soudu, jak bylo vyloženo.

Nová právní úprava platná od r. 1976 přináší však průlom do dosavadních postupů při vydávání některých individuálních aktů. Zavádí některé nové právní instituce a poskytuje členům družstva určitá formální procesní práva a v této souvislosti i soudní ochranu.

Nová právní úprava rozlišuje několik procesních postupů, a to a) *spory o členství*, b) *kárné řízení*, c) *smírčí řízení*, d) *postup podle čl. 29 odst. 5 VS*.

K tomu je třeba poznamenat, že hloubka procesně právní úpravy jednotlivých druhů procesu je různá. Nejvíce propracovány jsou procesní normy ve smírčím řízení na základě vyhl. č. 160/1975 Sb. o smírčím řízení v JZD. Zabývají se formálními aspekty zahájení smírčího řízení, vlastního jednání a rozhodování komise, vyslovují princip materiální pravdy a upravují práva účastníků, zejména na postoupení sporu soudu apod. Též kárné řízení obsahuje některá důležitá procesní ustanovení, např. právo člena hájit se podle čl. 59 VS.

²⁰⁾ Tomu odpovídá např. § 51 odst. 2 zák., podle něhož pracovní zařazení člena stanovené aktem družstva může být změněno jen za podmínek, za nichž může dojít ke změně dohody o pracovních podmínkách (totiž zásadně jen s jeho souhlasem, popř. za nichž je člen povinen konat práci jiného druhu nebo na jiném místě, než bylo sjednáno v dohodě).

²¹⁾ Právní moc má i rozhodnutí o kárném opatření. Jeho změna v neprospěch člena však vůbec nepřichází v úvahu.

V těchto specifických sporech je třeba rozlišovat dvě fáze, a to a) řízení před družstevními orgány a b) přezkoumávání rozhodnutí družstevních orgánů soudem. Tyto dvě fáze nelze dobře od sebe oddělit, i když mají kvalitativně jiný charakter, a proto pojednáme o nich v jejich vzájemné souvislosti.

a) Spory a členství

1. Rozhodlo-li o členské přihlášce negativně představenstvo ve vlastní pravomoci, pak uchazeč může do 15 dnů od doručení písemného vyrozumění o rozhodnutí představenstva požádat družstvo, aby jeho členská přihláška byla předložena ke konečnému rozhodnutí členské schůzi nebo sboru zástupců podle čl. 12 odst. 2 věty druhé VS.

K tomu je třeba poznamenat, že nikdo nemá právní nárok stát se členem určitého družstva a tím méně může takovou žádost uplatnit u soudu. Uchazeč může jen žádat o *přezkoumání původního rozhodnutí představenstva* a jen v rámci družstva, ale záleží jen na volné úvaze i členské schůze nebo sboru zástupců, zda uchazeč bude za člena přijat.

Patnáctidenní lhůta je sice prekluzivní, ale nic nebrání tomu, aby uchazeč, chce-li se stát členem družstva, usiloval později novou přihláškou o přijetí za člena.

Patnáctidenní lhůta, uvedená v čl. 12 odst. 2 věta první VS, v níž družstvo je povinno vyrozumět písemně člena o svém původním rozhodnutí, je jen pořádková.

O způsobu doručování má určité ustanovení § 53 VS,²²⁾ který se však týká jen pracovních vztahů členů. Jelikož se na toto ustanovení odvolává i čl. 67 VS o doručování rozhodnutí o uložení kárného opatření, lze analogicky použít je i na doručování v členských vztazích.

2. Popírá-li družstvo důvod pro vystoupení člena se zkrácenou lhůtou podle § 22 odst. 4 zák., jehož se člen dovolává, musí nejpozději do 15 dnů od doručení písemné odhlášky podat u soudu návrh, aby bylo o tomto sporu rozhodnuto.

Tato lhůta je prekluzivní a nepodá-li družstvo potřebný návrh, pak zanikne členství prvním dnem kalendářního měsíce po doručení písemné odhlášky družstva.

3. Kodifikace nepřevzala ustanovení dřívějších vzorových stanov o opětovném projednání vyloučení člena členskou schůzí na jeho žádost. Ve smyslu čl. 29 odst. 5 VS však ani dnes nic nebrání takovému postupu, i když je pravděpodobně málo účinný, a družstvo není povinno věc znovu projednat, nehledě na to, že takový postup by ohrožoval lhůty k uplatnění účinnějších nástrojů, které členovi nová úprava poskytuje.

Družstvo může vyloučit člena jen z určitých, v § 24 odst. 1 zák. výslovně a taxativně uvedených důvodů, a to nejpozději do 3 měsíců ode dne, kdy

²²⁾ Písemnosti družstva je třeba doručit do vlastních rukou člena na pracovišti, v bytě nebo kdekoli bude zastižen, popř. nebude-li to možné, poštou, doporučené „do vlastních rukou“ na poslední adresu, která je známá.

zjistilo důvod k vyloučení (popř. ode dne, kdy se dovědělo o výsledku šetření o důvodu vyloučení, které provádí jiný orgán než orgán družstva), nejpozději však do 1 roku, kdy tento důvod vznikl. K vyloučení je kompetentní členská schůze nebo sbor zástupců. Rozhodnutí o vyloučení je třeba členovi písemně doručit v pořádkové lhůtě do 15 dnů od jeho vydání. Členství zaniká nikoli dnem rozhodnutí jako dosud, nýbrž až dnem *doručení* rozhodnutí (čl. 17 odst. 4 VS).

Nesouhlasí-li člen družstva s rozhodnutím o svém vyloučení, může do 30 dnů od jeho doručení podat u soudu návrh na *určení, že vyloučení je neplatné*, praví se v čl. 17 odst. 5 VS a v § 24 odst. 5 zák.

Toto ustanovení je zajímavé z několika důvodů.

Člen může napadnout vylučovací rozhodnutí družstva *jen z důvodu neplatnosti* (nejsou důvody, nedostatečně zjištěný skutkový stav, uplynutí subjektivní a objektivní lhůty, porušení procedurálních pravidel, k nimž patří, i když ani zákon ani vzorové stanovy se o tom nezmiňují, taková elementární pravidla procesního charakteru, jako je možnost obhajoby, pozvání na schůzi apod.).

Není jasné, jaký vliv má podaný návrh na určení neplatnosti vylučovacího rozhodnutí na vyloučení, zejména zda má nebo nemá odkladný účinek. Jelikož rozhodnutí o vyloučení je třeba považovat, i když je neplatné, za platné (presumpce platnosti), dokud o něm soud nevysloví, že je neplatné, a čl. 17 odst. 4 VS výslovně určil den zániku členství, mám zato, že je třeba se přiklonit k názoru, že žaloba o určení nemá odkladný účinek. Vysloví-li však soud jeho neplatnost, pak členství nezaniklo a členovi přísluší nárok na ušlou odměnu, popř. jinou škodu.

Toto nové ustanovení nutně vyvolá i změnu dosavadní soudní praxe, založené rozhodnutím č. 38/1962 Sb. rozh. čs. soudů, podle něhož do pravomoci soudů nenáleží přezkoumávat rozhodnutí orgánů družstva o vzniku a zániku členství, ale soud si může učinit úsudek o tom, jen pokud by šlo o otázku předběžnou podle § 70 o. s. ř. Podle cit. § 24 zák. však půjde o určovací žalobu.

Uvedená 30denní lhůta je prekluzivní a člen zřejmě ztratí nárok na podání určovací žaloby po jejím uplynutí. Problém je v tom, zda je předpokladem uplatnění nároku na plnění vždy určovací žaloba, nebo zda může člen uplatnit nárok na plnění a zároveň návrh na určení v 30denní lhůtě, nebo zda může vůbec uplatnit nárok na plnění po uplynutí 30denní lhůty. Rozbor této otázky přesahuje rámec této studie.

4. Přechodný charakter má přezkoumání rozhodnutí představenstva o *prohlášení členství za zaniklé* podle § 110 zák. Toto ustanovení se týká člena, který před 1. lednem 1976 aspoň po dobu jednoho roku neplnil své základní povinnosti, ač mu v tom nebránil žádný vážný důvod. Družstvo projedná s takovým členem jeho další setrvání v družstvu. Jestliže nehodlá plnit své povinnosti, navrhne mu dohodu o skončení členství. Nejde-li k takové dohodě a nejsou-li splněny podmínky pro jeho vyloučení, pak představenstvo může nejpozději do 31. prosince 1976 rozhodnout, že se jeho členství prohlašuje za zaniklé. Proti tomuto rozhodnutí, které

se vydává písemně a doručuje se členovi, člen může podat *námítky* členské schůzi do 15 dnů ode dne jeho doručení.

O charakteru tohoto nového procesního prostředku zemědělskodružstevního práva pojednáme v souvislosti s kárným řízením podle § 64 odst. 1 zák., kde je tato instituce podrobněji rozvedena. Zejména se tam výslovně konstatuje, že podání námitek má odkladný účinek, což v § 110 zák. není uvedeno. Z požadavku jednotnosti této instituce vyplývá, jak se domnívám, že námítky i podle § 110 zák. mají odkladný účinek.

Není zmínky o tom, jaké právní prostředky může uplatnit člen, jehož námítky zůstaly členskou schůzí nepovšimnuté. Ochrana členských práv vyžaduje, aby se člen, jehož námítky členská schůze nevyřídila nebo vyřídila negativně, ač jeho členství bylo protiprávně prohlášeno představenstvem za zrušené, mohl obrátit s návrhem na soud, aby prohlásil za neplatné jak původní rozhodnutí představenstva, tak rozhodnutí členské schůze o jeho námítkách, a to analogicky podle § 24 odst. 5 zák.

b) Kárné řízení

Za *závažné nebo opětovné* porušení družstevní kázně, jímž byla porušena povinnost uložená právním předpisem, vnitrodružstevním předpisem, popř. i usneseními a opatřeními orgánů nebo pracovními příkazy vedoucích funkcionářů, lze proti členovi zavést disciplinární řízení s cílem uložit některé z kárných opatření určených zákonem (§ 61 zák.).

V kárném řízení, které vede zásadně *představenstvo*, ale proti členům představenstva a revizní komise *členská schůze* nebo *sbor zástupců*,²³⁾ a je-li to ve stanovách určeno, důtku může ukládat i vedoucí odborný pracovník (čl. 58 VS).

Je-li kárným orgánem orgán kolektivní, pak musí v kárném řízení dodržet všechna procedurální pravidla, která platí pro jeho jednání. Kromě toho má člen, proti němuž se vede kárné řízení, určitá procesní práva, která musí respektovat každý orgán nebo i vedoucí funkcionář při ukládání kárného opatření.

Podle čl. 59 VS musí být v kárném řízení vždy spolehlivě zjištěn skutečný stav a členovi družstva musí být poskytnuta možnost hájit se. O průběhu kárného řízení se sepíše stručný zápis, v kterém se uvede, proti komu se řízení vede, skutek, vyjádření člena, důkazy, které byly provedeny (zajisté i navržené důkazy, které nebyly provedeny), a rozhodnutí, k němuž kárný orgán dospěl.

Důležité je také, že jiné kárné opatření než uvedené v zákoně nelze uložit, že za jedno a totéž porušení družstevní kázně lze uložit jen jedno z nich, že nelze uložit kárné opatření za nesplnění pokynu, který byl v rozporu s právními předpisy, že kárné opatření nelze uložit za porušení družstevní kázně, jestliže členovi bylo za ně uloženo pravomocné opatření

²³⁾ Skutečnost, že kárným orgánem proti členům ostatních orgánů komisí je představenstvo, nedostatečně respektuje postavení těchto na představenstvu nezávislých orgánů.

jiným orgánem než orgánem družstva nebo byl-li pro ně člen pravomocně odsouzen, že kárné opatření může být uloženo jen do 1 měsíce ode dne, kdy se družstvo dovědělo o porušení družstevní kázně,²⁴⁾ nejpozději však do jednoho roku ode dne, kdy k porušení družstevní kázně došlo.²⁵⁾

Při volbě kárného opatření se přihlíží zejména k závažnosti porušení družstevní kázně, způsobené škodě, míře zavinění a okolnostem, za kterých byla družstevní kázeň porušena, jakož i k dosavadnímu postoji člena k plnění svých povinností (čl. 61 VS).

Rozhodnutí o kárném opatření se vydává též písemně a družstvo je doručí členovi do 15 dnů od jeho vydání. Rozhodnutí musí obsahovat uložení kárné opatření, odůvodnění s udáním provedených důkazů a poučení o možnosti podat *námítky*, popř. návrh na *přezkoumání rozhodnutí soudem* s uvedením lhůty, do které lze tak učinit, a místa, kde se námítky nebo návrh na přezkoumání podávají.

Proti rozhodnutí kárného orgánu (jiného, než je členská schůze nebo sbor zástupců) o uložení kárného opatření může člen podat u představenstva písemně nebo ústně do 15 dnů ode dne doručení rozhodnutí *námítky* členské schůzi nebo sboru zástupců, které mají odkladný účinek (§ 64 odst. k cit. zák. a čl. 62 odst. 1 VS). Představenstvo je povinno předložit je k rozhodnutí nejbližší členské schůzi nebo schůzi sboru zástupců.

K tomu je třeba především uvést, že se zde objevuje nový, dosud neznámý institut zemědělskodružstevního práva procesního charakteru, *námítky s odkladným účinkem*. Nejsou jen neformální žádostí o přezkoumání rozhodnutí představenstva vyšším orgánem nebo stížností podle čl. 29 odst. 5 VS, nýbrž specifickým procesním prostředkem, o němž členská schůze nebo sbor zástupců jsou povinny rozhodnout na své nejbližší členské schůzi. Námítky se mohou týkat jak *protiprávnosti* rozhodnutí (nedostatečný skutek, neprokázaný skutek, uplynutí lhůty, nepřipustné opatření, porušení procedurálních norem a procesních práv člena apod.), tak i *přiměřenosti* uloženého kárného opatření.

Vyšší orgány družstva mohou jednat o námitkách člena jen na své *nejbližší schůzi*. Právní normy neřeší otázku, jak nahlížet na případ, kdy vyšší orgán tak neučiní. Ačkoli námítky mají odkladný účinek, přesto nelze ponechat obvinění z kárného provinění nevyřízeno do nekonečna. Z toho by mohl vyplynout závěr, že vyšší orgán ztratí možnost potvrdit původní rozhodnutí kárného orgánu, neučiní-li tak na své nejbližší schůzi. Bylo by to fikcí kladného vyřízení námitek a na kárné opatření by bylo třeba nahlížet jako by nebylo uloženo, což by také odpovídalo smyslu čl. 65 VS.

Má-li člen zato, že při uložení kárného opatření byl porušen právní nebo vnitrodružstevní předpis, že je tedy rozhodnutí kárného orgánu *proti-*

²⁴⁾ Je-li skutek předmětem šetření jiného orgánu než orgánu družstva, počíná lhůta dnem, kdy se družstvo dovědělo o výsledku šetření.

²⁵⁾ Je-li kárným orgánem členská schůze nebo sbor zástupců, pak platí místo lhůty 1 měsíce lhůta 3 měsíců.

právní anebo že kárné řízení zůstalo *neúplné*, pak může do 30 dnů od doručení rozhodnutí členské schůze nebo sboru zástupců o *námitkách*, resp. o *kárném opatření* (o původním rozhodnutí o kárném opatření), podat *soudu návrh na přezkoumání těchto rozhodnutí*, který má odkladný účinek (§ 64 odst. 2 zák. a čl. 62 odst. 2 VS).

Tato 30denní lhůta je prekluzivní. Zůstává však otevřenou otázkou, zda člen nemůže i po uplynutí této lhůty žádat okresní národní výbor o zastavení protiprávního rozhodnutí družstva podle § 108 zák.

Soud může zkoumat napadnuté rozhodnutí družstva jen ze dvou důvodů, z hlediska *protiprávnosti* a pro *neúplnost řízení*.

„Nebyly-li splněny zákonné podmínky“ pro uložení kárného opatření, říká se v § 64 odst. 3 zák., pak soud *zruší* a) rozhodnutí o uložení kárného opatření, b) popř. i rozhodnutí o námitkách. Zhledá-li, že nebyl porušen právní nebo vnitrodružstevní předpis, pak návrh zamítne a napadnuté rozhodnutí potvrdí.

Toto ustanovení znamená ve svých důsledcích průlom do dosavadní koncepce presumpce platnosti zemědělskodružstevně právních aktů. Soud totiž nevysloví v tomto případě, jak je tomu u vyslovení neplatnosti protiprávního vylučovacího rozhodnutí družstva podle § 24 odst. 5 zák., *neplatnost* protiprávně uloženého kárného opatření, nýbrž *zruší* je (kdyby bylo neplatné, pak by nebylo třeba je zrušit), jako by rozhodnutí družstva mělo v tomto případě povahu rozhodnutí soudu. Ze všeobecné zásady presumpce platnosti zemědělskodružstevně právního aktu připouští tedy § 64 odst. 3 a 4 zák. určitou výjimku, stejně jako při rozhodnutí smířící komise o schválení smíru podle § 87 zák.

Soud zruší napadnuté rozhodnutí i tehdy, zhledá-li, že kárné řízení zůstalo *neúplné*. Podle § 64 odst. 4 zák. členská schůze nebo sbor zástupců projednají věc znovu na svém nejbližším jednání následujícím po dni, kdy rozhodnutí nabylo právní moci, přičemž jsou vázány právním názorem soudu.

I v tomto ustanovení se odráží judiciální pojetí kárného řízení v družstvu. Je totiž skutečností, že členská schůze (nebo sbor zástupců) nemusí trvat při novém jednání na kárném potrestání člena a v tomto případě nebude vázána názorem soudu o doplnění kárného řízení. Připustit lze i možnost, že členská schůze opomine projednat věc na své nejbližší schůzi a pak jistě ztratí možnost o věci dále jednat a nastane situace obdobná té, kterou jsem vyličil výše.

Konečně je třeba ještě poukázat na čl. 65 VS, který připouští „zahlázení“ kárného opatření. Člen se posuzuje, jako by mu kárné opatření nebylo uloženo, nedopustil-li se během jednoho roku od pravomocného uložení kárného opatření dalšího porušení družstevní kázně, a to přímo ze zákona. Rozhodnutím kárného orgánu může tato situace nastat i před uplynutím uvedené lhůty, jestliže se člen osvědčil příkladným plněním členských povinností.

c) Smírčí řízení

Zákon o zemědělském družstevnictví zavedl v části VIII. pod nadpisem „Spory mezi družstvem a jeho členy“ zvláštní, dosud v zemědělskodružstevním právu neznámou instituci sloužící k smírnému vyřešení některých sporů. Na základě zmocnění § 89 zák. FMZVž vydalo vyhlášku č. 160/1975 Sb., o smírčím řízení v JZD, obsahující řadu podrobností a procesních norem, které pro účely této studie není třeba úplně reprodukovat.

Ve smírčím řízení se projednávají *obligatorně* spory mezi družstvem a jeho členy a) o nároky z pracovních vztahů, b) majetkové nároky z jiných zemědělskodružstevně právních vztahů, pokud vznikly v souvislosti s výkonem členských práv a povinností. *Fakultativně* se v něm projednávají spory mezi *družstvem a jeho pracovníkem* o nároky z pracovního poměru nebo jiného pracovně právního vztahu, jestliže o to pracovník *požádal* nebo s tím *souhlasil*. Takové spory musí, resp. mohou být projednávány i po zániku členského nebo pracovně právního vztahu, z kterých uplatněné nároky vyplývají. Do smírčího řízení však nepatří tyto spory, jestliže jejich projednávání bylo právním předpisem vyhrazeno jiným orgánům.

K provedení smírčího řízení je ve velkých družstvech s více než 300 členů příslušná *smírčí komise*, volená členskou schůzí.²⁶⁾ Působnost komise vykonává v družstvech s menším počtem členů *revizní komise* (§ 84 zák. a čl. 32 VS).

Ve smírčím řízení komise usiluje o urovnání sporu *smírem* a *smír schválený komisí nabývá právní moci a je závazný* pro účastníky. Takový smír, pokud převzatá povinnost nebyla splněna v stanovené lhůtě, je vykonatelný soudem.

Postavení smírčí komise je naprosto zvláštní. Ačkoli je označena za orgán družstva, tedy jedná jménem družstva, ale zároveň i svým jménem, stojí vlastně svou funkcí i svým složením nad družstvem, je nestranná a smír uzavírá za družstvo jiný orgán družstva, jeho výkonný orgán. Smírčí komise rozhoduje jen o *schválení smíru* uzavřeným družstvem a jeho členem, popř. jeho pracovníkem.

Proto také je z účasti na jednání vyloučen člen komise, u něhož se zřetelem na jeho poměr k projednávané věci nebo k účastníkům lze mít pochybnost o jeho nepodjatosti. O tom, zda je člen komise vyloučen, rozhoduje komise sama (§ 3 vyhl.). Vzorové stanovy však přímo zakazují, aby za člena komise byli zvoleni člen představenstva, vedoucí odborní pracovníci, ekonom a účetní (čl. 32 odst. 3 VS).

Smírčí komise má 5–9 členů a jejího předsedu volí komise sama ze svého středu. Komise může jednat jen za přítomnosti většiny svých členů a k platnému usnesení je třeba nadpoloviční většiny přítomných členů. Předseda nebo jiný pověřený člen komise řídí její jednání a tyto osoby také podepisují písemné vyhotovení usnesení komise.

²⁶⁾ Otázkou volby a odvolání komise, kterou mohou podrobněji upravovat ve smyslu § 35 a § 2 vyhl. č. 160/1975 Sb. vzorové stanovy a stanovy. jsem se zabýval výše.

Zajímavé je, že komise může určit i tzv. *užší komise* ze svých členů v tříčlenném složení, z nichž jeden je předsedou užší komise. Užší komise může jednat jen, jestliže jsou přítomni všichni členové a k jejímu platnému usnesení je třeba nadpoloviční většiny hlasů jejích členů.

Podání návrhu na zahájení smírčího řízení má shodné právní účinky pro běh lhůt k uplatnění nároku jako podání návrhu u soudu. Návrh na zahájení se podává písemně nebo ústně do zápisu, a to komisi, do rukou pověřenému členovi komise nebo jinému členovi, popř. pracovníkovi družstva.

Náležitosti návrhu na zahájení smírčího řízení, doplnění a opravu, popř. zpětvzetí a změnu návrhu upravují podrobně §§ 4–6 cit. vyhl.

Předseda stanoví místo a čas jednání, ke kterému pozve účastníky a další osoby, jejichž přítomnost je potřebná k objasnění rozhodných skutečností. Komise může jednat o uzavření a schválení smíru jen za přítomnosti obou účastníků. Nedostaví-li se navrhovatel bez omluvy, má se za to, že vzal svůj návrh zpět. Nedostaví-li se odpůrce bez omluvy, ač byl řádně pozván, má se za to, že odmítá jednat o smíru. Komise vydá v tomto případě usnesení o skončení smírčího řízení, které doručí účastníkům. Jednání komise je v zásadě veřejné pro členy a pracovníky družstva, zástupce zemědělské správy, státních orgánů a společenských organizací. Komise však může v některých případech vyloučit přítomnost členů a pracovníků družstva.

Komise musí dbát, aby byl skutečný stav věci zjištěn co nejúplněji, nejúčelněji a nejrychleji a dbát o to, aby účastníci neutrpěli újmu z neznalosti práva a aby uzavřený smír byl v souladu s právními předpisy. Platí tedy zásady materiální pravdy, zákonnosti a hospodárnosti řízení.

Dojde-li k uzavření smíru, komise jej schválí, neodporuje-li právním předpisům, a vyhlásí jeho schválení veřejně. Schváleným smírem jsou vázáni nejen účastníci, nýbrž i komise sama. Stejnopis zápisu o jednání, popř. té jeho části, ve které je uvedeno znění smíru, komise doručí účastníkům do vlastních rukou.

Nedošlo-li při jednání k uzavření smíru nebo k jeho schválení, komise skončí smírčí řízení usnesením a vyrozumí o tom přítomné účastníky.

Soudy jsou příslušny k projednání sporů, které patří obligatorně před smírčí komisi, jen tehdy, a) nedošlo-li do 30 dnů od zahájení smírčího řízení ke schválení smíru,²⁷⁾ nebyla-li dosud v družstvu zřízena smírčí komise (§ 83 zák.).

²⁷⁾ Není nutné, aby komise vyřídila věc při jednom jednání. Zjištění skutečného stavu může být složitější. Komise je povinna vyslechnout stanoviska účastníků, prozkoumat předložené doklady, popř. sama si opatří další důkazy, podle potřeby vyslechnout i další osoby, které mohou přispět o objasnění věci a jsou povinny vypovídat pravdu a nic nezamlčovat. Komise proto může i *odložit jednání* tak, aby smírčí řízení mohlo skončit i v tomto případě *zpravidla* do 30 dnů od zahájení řízení (§ 9 vyhl.). Z toho tedy vyplývá, že doba trvání může přesáhnout 30 dnů, ale záleží na vůli účastníků v tomto případě pokračovat v jednání před smírčí komisí, nebo žádat soud o projednání věci.

Z tohoto ustanovení logicky vyplývá, jelikož se v družstvech do 300 členů smírčí komise nezřizuje, že soudy mohou projednávat spory mezi těmito družstvy a jejich členy i bez předcházejícího smírčího řízení prováděného revizní komisí, která, jak bylo uvedeno, vykonává v těchto družstvech funkci smírčí komise. Z toho však vyplývá další logický závěr, že projednávání sporů, které jinak patří obligatorně do smírčího řízení, v těchto menších družstvech, kde se smírčí komise nezřizuje, je jen fakultativní. Účastník má možnost obrátit se v těchto případech přímo na soud.

Pokud však jde o spory mezi družstvem a jeho pracovníkem, pro které smírčí řízení je jen fakultativní, zahájení smírčího řízení nebrání tomu, aby v téže věci k návrhu účastníka probíhalo řízení u soudu (§ 83 odst. 2 zák.). Neplatí zde tudíž námitka litispendence. Stane-li se ovšem takto, pak komise *usnesením skončí smírčí řízení*, o čemž vyrozumí účastníky.

Po uplynutí 30denní lhůty, nedošlo-li ke schválení smíru ve sporu mezi družstvem a jeho členem, popř. pracovníkem, účastník má možnost a) pokračovat v jednání o smír, b) uplatnit svůj nárok přímo u soudu, c) navrhnout smírčí komisi, aby spor byl postoupen soudu. V tomto případě komise neprodleně odešle návrh a spisový materiál okresnímu soudu, v jehož obvodě je sídlo komise a vyrozumí o tom účastníky (§ 12 vyhl.).

V této souvislosti je třeba uvést, že podle § 7 občanského soudního řádu (vyhl. č. 162/1973 Sb.) soudy projednávají a rozhodují věci, které vyplývají i z družstevních vztahů, pokud je podle zákona neprojednávají a nerozhodují o nich jiné orgány. Projednávají a rozhodují však zejména takové zemědělskodružstevní věci, které zákon č. 122/1975 Sb. svěřil expresis verbis do jejich pravomoci. Zejména se jedná o přezkoumávání některých rozhodnutí družstevních orgánů (např. v kárném řízení, ve sporech o členství, jak bylo uvedeno, a též při přezkoumávání rozhodnutí smírčí komise o schválení smíru, jak bude ještě uvedeno). V tomto případě platí subsidiárně hlava IV. části IV. o s. ř. (např. o místní příslušnosti toho okresního soudu, v jehož obvodu má sídlo družstvo, jehož rozhodnutí se přezkoumává), pokud zákon o zemědělském družstevnictví nestanovil něco jiného.

a) Účastník smíru, ale též orgán družstevních rolníků, prokurátor, národní výbor nebo okresní zemědělská správa, mají-li zato, že to vyžaduje zájem společnosti, mohou podat soudu návrh *na zrušení schválení smíru*, jestliže je v rozporu s právními předpisy. Pro podání takového návrhu platí tříletá prekluzivní lhůta od právní moci schváleného smíru. Zruší-li soud schválení smíru, rozhodne i ve věci samé.

b) Účastník smíru může podat *smírčí komisi* návrh *na zrušení schválení smíru*, jestliže dodatečně vyšly najevo závažné okolnosti, které nemohl bez své viny použít v původním jednání a které odůvodňují podstatně příznivější výsledek v jeho prospěch. Pro podání takového návrhu platí subjektivní lhůta 3 měsíců ode dne, kdy se účastník o těchto okolnostech dověděl, a objektivní lhůta 3 let od právní moci schváleného smíru.

Komise může v tomto případě *zrušit schválení smíru* autoremedurou a pokračovat ve svém úsilí uzavřít nový smír.²⁸⁾

Komise může však zhledat, že účastníkův návrh není důvodný (popř. že byl podán opožděně), pak jej zamítne usnesením, jež doručí navrhovateli. Nesouhlasí-li tento s rozhodnutím komise, jímž byl zamítnut jeho návrh, může do 30 dnů od jeho doručení podat návrh soudu na přezkoumání zamítacího rozhodnutí smírčí komise (§ 38 odst. 2 zák. a § 13 odst. 4 vyhl.). Tento návrh může soud zamítnout a tím potvrdit rozhodnutí smírčí komise o zamítnutí návrhu účastníka na přezkoumání jejího rozhodnutí, a původní rozhodnutí smírčí komise zůstane v platnosti. Může však návrhu vyhovět a *zrušit* rozhodnutí komise o *zamítnutí* návrhu na zrušení schválení smíru, a proto také zruší schválení smíru a rozhodne ve věci samé (§ 88 odst. 3 věta druhá zák.).

d) Řízení podle čl. 29 odst. 5 VS

Podle tohoto ustanovení každý člen má právo obrátit se na revizní komisi *ve všech věcech týkajících se družstva a jeho členů*. Je pak na revizní komisi věc prošetřit a žádat nápravu, zhledá-li žádost družstevníka za zdůvodněnou, u těch orgánů družstva, které jsou oprávněny změnit nebo zrušit napadnutý akt, popř. napravit jiné nedostatky v družstevním hospodaření.

Podle toho člen je oprávněn žádat nápravu jakýchkoli aktů družstva, nejen individuálních, nýbrž též normativních a řídicích aktů, a to jak z hlediska účelnosti, tak zákonnosti. Pokud by se člen obrátil přímo na členskou schůzi nebo na sbor zástupců, pak by se věc předala k přešetření revizní komisi, aby členská schůze mohla rozhodovat k jejímu návrhu na základě objektivně zjištěného skutkového stavu.

Pro řízení podle čl. 29 odst. 5 VS nejsou předepsány žádné formality a žádné lhůty. Podaná žádost člena, která má povahu stížnosti, nestaví ani běh lhůt předepsaný pro uplatnění jiných právních prostředků. Vyvstává však otázka, jaký je vztah řízení podle čl. 29 odst. 5 VS k specifickým formám postupů uvedených výše pod a)–c).

Především je třeba uvést, že se stížnost může týkat jakýchkoli věcí, které se dotýkají práv i zájmů člena (i jiných členů a družstva jako celku), pro které neexistuje jiný právní prostředek pro *vnitrodružstevní nápravu*, totiž i otázek voleb a zřizování orgánů a komisí, organizace družstva, zařazování členů do organizačních jednotek a určování jejich pracovních podmínek aktem představenstva, společenské činnosti družstva apod.

Pokud jde o možnost konkurence s formálním řízením proti rozhodnutí družstva o vyloučení člena (§ 24 odst. 5 zák.), nevidím důvodu na popření

²⁸⁾ Zákon (§ 88) ani vyhláška (§ 13) nemají žádné ustanovení o opravném prostředku odpůrce, který by mohl být ve svých právech dotčen, zruší-li smírčí komise své rozhodnutí o schválení smíru bez dostatečně prokázaných důvodů. V tomto případě asi nemá místo přezkoumání tohoto rozhodnutí soudem, jelikož se právní norma o tom nezmiňuje.

možnosti, aby člen uplatnil svoje právo podle čl. 29 odst. 5 VS, je-li rozhodnutí družstva sice platné, ale jak se člen domnívá, nespravedlivé, kdy tedy příslušnost soudu vůbec není dána. Domnívá-li se však člen, že rozhodnutí o vyloučení je neplatné, neslibuje stížnost podle § 29 odst. 5 VS úspěch vzhledem ke krátké prekluzivní lhůtě 30 dnů, v níž musí uplatnit svoje právo u soudu.

V kárném řízení má člen možnost podat *námítky* proti kárnému opatření představenstva. Tento prostředek je pro člena výhodnější než neformální stížnost, má odkladný účinek a může se týkat jak zákonnosti, tak vhodnosti kárného opatření. Proto se domnívám, že žádost člena (třeba podanou u revizní komise), pokud obsahově má povahu námitek proti kárnému rozhodnutí, a byla-li podána do 15 dnů, bude třeba posuzovat jako námitku, jinak jen jako stížnost podle čl. 29 odst. 1 VS. Podání stížnosti proti rozhodnutí členské schůze (sboru zástupců) o kárném opatření je málo praktické již vzhledem na krátkou, 30denní prekluzivní lhůtu k podání návrhu na přezkoumání rozhodnutí soudem, ať již pro nezákonnost, nebo neúplnost řízení.

Ve smírčím řízení vykonává v některých družstvech (s menší členskou základnou nebo proto, že smírčí komise nebyla ještě zřízena) působnost smírčí komise revizní komise. Stížnost člena podle § 29 odst. 5 VS bude proto třeba považovat, podle povahy věci, *v těchto družstvech* jako návrh k zahájení smírčího řízení. Tam, kde je smírčí komise, by měla revizní komise takovou stížnost postoupit smírčí komisi k provedení smírčího řízení.

VI.

Socialistickou zákonnost v oblasti zemědělskodružstevně právních vztahů mezi družstvem a jeho členy zabezpečují však nejen vlastní vnitřní mechanismus družstva, soudní kontrola zákonnosti některých individuálních rozhodnutí družstevních orgánů a soudní ochrana vůbec, které se dostává družstvu a družstevníkům v některých jejich vzájemných vztazích, nýbrž též orgány státního řízení, totiž okresní zemědělská správa a okresní národní výbor podle části IX. zákona o zemědělském družstevnictví.

Podle § 105 zák. „stát dohlíží svými orgány na činnost družstva v zájmu ... upevnění socialistické zákonnosti“. Abstrahujeme-li činnost státních kontrolních orgánů, které vykonávají svou působnost i v družstvech (s výjimkou jejich činnosti jako společenské organizace), zákon rozlišuje dohled v *hospodářských* (§ 107 odst. 1 zák.) a *jiných* (§ 107 odst. 2 zák.) otázkách družstva. V prvním případě je to okresní zemědělská správa, v druhém případě okresní národní výbor, které vyzývají družstvo, aby v přiměřené lhůtě zjednálo nápravu, zhledají-li, že usnesení nebo jiné opatření družstva je v rozporu s právními předpisy nebo stanovami nebo prováděcím hospodářským plánem družstva. Zůstane-li taková výzva bezvýsledná, pak může okresní národní výbor rozhodnutím *zastavit výkon* takového usnesení nebo jiného opatření družstva s výjimkou takových, které se týkají

pracovního vztahu, o němž přísluší rozhodovat soudu (§ 108 zák.). Proti tomuto rozhodnutí je přípustné odvolání podle správního řádu.

Z uvedeného jasně vyplývá, že okresní národní výbor může podle §§ 107 a 108 zák. pozastavit výkon jakéhokoli protiprávního usnesení nebo opatření družstva, normativního a individuálního aktu a aktu řízení, a tím vyslovit jeho závadnost a protiprávnost, čímž padá presumpce platnosti. To se týká normativních aktů i v pracovních vztazích, jelikož soudy o nich nerozhodují.

Protiprávní ustanovení stanov (což nelze vyloučit ani po jejich schválení okresním národním výborem) však podle mého názoru nelze sistovat podle uvedených ustanovení, a to zřejmě proto, že okresní národní výbor zhlédal dříve svým schvalovacím aktem, že stanovy jsou nezávadné. Nápravu je třeba hledat jinde, a to zejména v organizátorské práci okresní zemědělské správy (doporučení na odstranění zjištěného nedostatku podle § 3 vl. nař. č. 137/1975 Sb.), popř. v krajním případě zrušením schvalovacího opatření okresního národního výboru podle § 72 zákona o národních výborech.

Soudům nepřísluší právo rozhodovat o zákonnosti normativních aktů družstva. Opírá-li se však nárok družstevníka nebo družstva uplatněný u soudu o stanovy nebo jiný vnitrodružstevní předpis, pak soud přirozeně zkoumá jejich soulad s právním řádem. Zhledá-li, že tyto akty odporují právním normám, pak bude pro něj zajisté směrodatná právní norma a ne normativní akt družstva. Soudy tedy takovým způsobem nepřímou kontrolují zákonnost i normativních aktů družstva, nemohou však změnit nebo zrušit jejich ustanovení a nemohou ani uložit družstvu povinnost tak učinit, i když zhlédají, že jsou protiprávní. Mohou jen upozornit družstvo a orgány státu na protiprávní stav a žádat jeho odstranění.

Sistační oprávnění okresního národního výboru se vztahuje i na akty řízení a též na všechny individuální akty družstva, s výjimkou aktů, které získávají *právní moc*, pokud odporují předpisům, stanovám nebo hospodářskému plánu. Mohou to být individuální akty, na které se pravomoc soudu vůbec nevztahuje (např. neplatný volební akt) nebo zároveň se vztahuje. Náprava protiprávního individuálního aktu je tedy někdy možná paralelně dvojím způsobem, soudem (pokud je soud příslušný) a též okresním národním výborem. Zákon vylučuje konkurenci obou forem podle části XI. zákona jen ve věcech, které se týkají pracovních vztahů, o nichž přísluší rozhodovat soudu (§ 108 odst. 2 zák.). Nikde však není stanoveno, že by byl soud vázán rozhodnutím ONV o sistaci určitého aktu družstva (může tedy považovat akt družstva za platný, i když byl sistován), nebo jeho názorem, že sistace není zdůvodněna, protože se jedná prý o akt platný (soud může jej považovat za neplatný).

**Процедуральные и процессуальные нормы
в сельскохозяйственно-кооперативном праве**

(Резюме)

Нормы сельскохозяйственно-кооперативного права регулируют также способ и порядок действий коллективных кооперативных органов в процессе издания сельскохозяйственно-кооперативных нормативных актов (процедуральные нормы), предоставляя членам кооператива и определенного рода процессуальные права (процессуальные нормы) для защиты и осуществления их индивидуальных прав и законом охраняемых интересов, когда кооперативные органы поставляют решения о них и их обязанностях, а также для внесения изменений в принимаемые ими постановления либо для отмены последних, причем главным образом в рамках механизма кооператива, а в подлежащих случаях и путем применения средств, предоставляемых судами и административными органами.

Принцип социалистической законности требует, чтобы нормы сельскохозяйственно-кооперативного права правильно и четко регулировали не только материально-правовые аспекты, но и процедуральные и процессуальные стороны реализации права. В сельскохозяйственно-кооперативном праве этот вопрос имеет еще и другой аспект, заключающийся в том, что система правовых норм дополняется и системой собственных нормативных актов кооператива, которые, будучи включены в определенную систему, приобретают характер внутрикооперативного предписания и являются юридически значимыми, хотя сами и не суть нормами права.

Кроме нормативных актов выделяются еще сельскохозяйственно-кооперативные правовые индивидуальные акты и управленческие акты, посредством которых имеет место реализация норм и внутрикооперативных норм сельскохозяйственно-кооперативного права.

Ввиду того, что кооператив действует всей системой коллективных органов, чрезвычайное значение имеют процедуральные нормы, регулирующие их порядок действий при становлении воли кооператива.

Поэтому к этой проблематике относятся компетенция и полномочия и состав органов, формальные реквизиты юридически безукоризненного вынесения определений, внесение изменений в акты, в том числе и пересмотр дефектных решений, разрешение споров и вопросы охраны социалистической законности судами, районными управлениями земледелия и районными национальными комитетами.

К традиционным органам ЕСХК (общее собрание членов кооператива, правление, председатель и ревизионная комиссия) согласно закону о сельскохозяйственной кооперации № 122/1975 СЗ присоединяются еще другие органы, как-то: коллегия уполномоченных (там, где созыв общего собрания затруднителен), социальная комиссия, комиссия по обеспечению безопасных и здоровых условий труда и примирительная комиссия. Закон позволяет также специфическое проведение общего собрания в форме так назыв. частичных собраний членов кооператива, там, где созыв общих собраний представляется невозможным.

Затем автором дается анализ взаимоотношений этих органов, существование которых поголовно берет свое начало от воли (избрания) общего собрания. Коллегия уполномоченных осуществляет компетенцию и полномочия общего собрания за исключением некоторых вопросов, по которым может постановлять решение во всех случаях только общее собрание. Практика показывает, что органы, обозначенные как комиссии, занимают специфическое место в кооперативном механизме. Это — независимые от правления органы, первейшая задача которого состоит в обеспечении производственно-экономической деятельности кооператива, образуя по отношению к нему определенного рода противовес.

Далее автор рассматривает процессуальные нормы, регулирующие способ действий и вынесения определений отдельно взятыми органами.

Много места уделяется проблематике изменчивости и стабильности сельскохозяй-

ственно-кооперативных актов. В отношении нормативных и управленческих актов изменимость является не только возможной, но и необходимой. Однако необходимо добиваться большей стабильности нормативных актов. Член кооператива не обладает процессуальным правом на внесение изменения в нормативные либо управленческие акты, хотя бы они были и порочными.

К индивидуальным актам следует подходить по-иному, в отношении последних необходимо подчеркнуть принцип стабильности, но нельзя исключить возможность изменения или отмены и такого акта, в частности тогда, если он окажется порочным. Необходимо проводить различие, служит ли изменение или отмена акта либо признание его недействительным в пользу или ущерб члена кооператива. Порядок разрешения вопросов в пользу члена является более гибким, что может иметь место по предложению члена либо по инициативе кооператива. В ущерб члена кооператива возможно изменить либо отметить акт, или же признать его недействительным в рамках кооператива только из-за наличия в предметном акте серьезного недостатка, причем исключительно путем вынесения кооперативом акта по пересмотру, коль скоро это допустимо согласно правовой норме, иначе путем судебного решения, а в подлежащих случаях и на основании акта кооператива, издание которого вызвано приостанавливающим определением районного национального комитета, частным определением районного управления земледелия либо принесением протеста прокурором.

Законом о сельскохозяйственной кооперации в этом плане выделяется несколько разновидностей процессуальной процедуры как-то: а) споры о членстве, б) дисциплинарное производство, в) примирительное производство и г) порядок действий ревизионной комиссии по жалобе члена.

По делам споров о членстве речь идет о пересмотре первоначального решения кооператива об отклонении заявления относительно вступления в кооператив, об отрицании наличия основания для выхода члена, пользующегося сокращенным сроком, из кооператива (решает суд по заявленному ходатайству кооператива), о признании недействительным решения об исключении (решает суд по заявленному ходатайству члена кооператива).

В дисциплинарном производстве в адрес общего собрания можно выставить возражения с пристранавливающим действием против решения правления как дисциплинарного органа. По поводу неправомерности дисциплинарного решения или неполноты дисциплинарного производства член кооператива может обращаться за защитой в суд.

В примирительном производстве происходит разбирательство некоторых споров между кооперативом и членом, причем в обязательном порядке перед примирительной комиссией, которая стремится разрешить спор путем примирения. Утвержденное мировое соглашение вступает в законную силу и подлежит исполнению в судебном порядке. И в такого рода случаях суды оказывают содействие, коль скоро имеет место неправомерность мирового соглашения или дополнительное выявление существенных обстоятельств, оставшихся неучтенными.

Жалобы членов рассматриваются ревизионной комиссией неформально, стремясь добиться исправления путем актов соответствующих управленческих органов.

Районный национальный комитет может приостановить исполнение постановлений кооперативных органов, поскольку находятся в противоречии с правовым предписанием или с внутрикооперативными правилами или же с твердым перспективным планом.